

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

КОНІЩУК БОГДАНА БОГДАНІВНА

УДК 891:35(75.8)

(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування та реалізація державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні

Публічне управління та адміністрування

(назва освітньої програми)

281 – «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Коніщук Б.Б. _____
(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник **Петренко Віктор Павлович, д-р екон. наук, професор**
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри **Лопушинський Іван Петрович, д-р наук з держ. управл.**

_____
(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент _____

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2024

АНОТАЦІЯ

Коніщук Б. Б. Формування та реалізація державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота за спеціальністю 281 "Публічне управління та адміністрування". Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ, 2024.

Магістерська робота, присвячена дослідженню формування та реалізації державної політики підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні як важливого чинника економічного зростання. У роботі розкрито теоретичні засади цієї політики, зокрема поняття, сутність, роль та ключові інструменти підтримки, які є основою для створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності.

Особливу увагу приділено аналізу законодавчої бази, яка регулює підтримку МСП, а також оцінці національних програм і ініціатив, включаючи грантові можливості та фінансові механізми. У дослідженні висвітлено сучасний стан реалізації державної політики в цій сфері, окреслено основні проблеми, які сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, та пропонуємо шляхи їх подолання. На основі проведеного дослідження сформульовано практичні рекомендації для вдосконалення механізмів державної підтримки МСП в Україні. Запропоновані заходи спрямовані на зміцнення інституційної сприятливості держави, створення нових фінансових інструментів, спрощення регуляторних процедур та стимулювання інновацій у підприємницькій діяльності.

Ключові слова: мале та середнє підприємництво, державна підтримка, економічний розвиток, пільгове кредитування, грантові програми, інновації, міжнародна інтеграція, експортний потенціал, державна політика.

ANNOTATION

Konishchuk B. B. Formation and implementation of the state policy of supporting small and medium-sized enterprises in Ukraine. - Manuscript.

Master's thesis in the speciality 281 'Public management and administration'. Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Ivano-Frankivsk, 2024.

The master's thesis is devoted to the study of the formation and implementation of state policy to support small and medium-sized enterprises (SMEs) in Ukraine as an important factor of economic growth. The thesis reveals the theoretical foundations of this policy, including the concept, essence, role and key support tools that are the basis for creating favourable conditions for the development of entrepreneurial activity.

Particular attention is paid to the analysis of the legal framework governing SME support, as well as to the assessment of national programmes and initiatives, including grant opportunities and financial mechanisms. The study highlights the current state of implementation of state policy in this area, outlines the main problems that hinder the development of small and medium-sized businesses, and suggests ways to overcome them. Based on the study, practical recommendations for improving the mechanisms of state support for SMEs in Ukraine are formulated. The proposed measures are aimed at strengthening the institutional supportiveness of the state, creating new financial instruments, simplifying regulatory procedures and stimulating innovation in entrepreneurial activity.

Keywords: small and medium-sized enterprises, state support, economic development, concessional lending, grant programmes, innovations, international integration, export potential, state policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	8
1.1 Поняття, сутність та інструменти державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.....	8
1.2 Роль державної підтримки малого та середнього підприємництва у забезпеченні економічного зростання України.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	25
2.1 Законодавче забезпечення підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.....	25
2.2 Програми та ініціативи для підтримки малого та середнього підприємництва в Україні: грантові можливості та програми фінансування.....	33
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ.....	43
3.1 Аналіз міжнародного досвіду підтримки малого та середнього підприємництва.....	43
3.2 Рекомендації щодо вдосконалення державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні	52
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТОК А.....	65

ВСТУП

Актуальність теми. Малі та середні підприємства (МСП) становлять основу економіки України, забезпечуючи значну частину валового внутрішнього продукту та більшу частину зайнятості населення. На сучасному етапі розвитку, коли країна стикається із серйозними викликами, зокрема воєнними, економічна стабільність значною мірою залежить від ефективної підтримки цього сектору. МСП не тільки сприяють створенню нових робочих місць, але й розвивають важливу роль у розвитку місцевих громад, стимулюючи соціально-економічну активність. Зростання конкурентоспроможності українського бізнесу як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Впровадження дієвих механізмів державної політики підтримки МСП дозволяє підприємствам адаптуватися до сучасних викликів, використовувати інноваційні підходи у виробництві та управлінні. Державна політика підтримки МСП стає інструментом економічного відновлення країни. Вона допомагає стимулюванню інновацій, розширенню Розкрити поняття та сутність державної політики підтримки МСП. експортного потенціалу та створенню робочих місць. У сучасних умовах особливо є комплексний підхід, що охоплює фінансову, консультаційну, освітню підтримку, а також створення сприятливого регуляторного середовища.

Обґрунтування вибору теми. Розвиток цього сектору є одним із ключових чинників післявоєнного відновлення України, оскільки малий і середній бізнес має значний потенціал для забезпечення економічного зростання, розширення експортних можливостей та залучення інвестицій. Вплив малого та середнього підприємництва для забезпечення економічної стабільності, соціального розвитку та інтеграції України в глобальний економічний простір.

Мета полягає у в комплексному аналізі формування та реалізації державної політики малого та середнього підприємництва в Україні

дослідження ефективності застосованих інструментів, виявленню ключових проблем і формулюванню рекомендацій для її вдосконалення в сучасних умовах. Відповідно до мети поставлено та вирішено такі **завдання**:

- розкрити поняття, сутність та інструменти державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні;
- визначити роль державної підтримки малого та середнього підприємництва у забезпеченні економічного зростання України;
- дослідити законодавче забезпечення підтримки малого та середнього підприємництва в Україні;
- проаналізувати програми та ініціативи для підтримки малого та середнього підприємництва в Україні: грантові можливості та програми фінансування;
- проаналізувати міжнародний досвід підтримки малого та середнього підприємництва для України;
- запропонувати пропозиції щодо вдосконалення державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Об'єктом дослідження є державна політика підтримки малого та середнього підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є вплив механізмів та інструментів державної політики підтримки малого та середнього підприємництва на економічний розвиток України в умовах глобальних викликів та на тлі війни в країні.

Методологічна основа роботи. Для вирішення завдань, поставлених у магістерській роботі, було використано комплекс методів дослідження, що забезпечили глибокий аналіз державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні. Застосування системного аналізу дозволило здійснити всебічне дослідження механізмів, інструментів та напрямків реалізації політики підтримки МСП, враховуючи їх історичний розвиток, організаційні аспекти та результати впровадження. У процесі написання були використані навчальні посібники, статті з наукових журналів, нормативно-правові акти, а також офіційні статистичні дані та електронні

джерела. Для забезпечення актуальності дослідження використовуються іноземні джерела.

Практичне значення одержаних результатів. Полягає у визначенні ключових напрямів, на які слід звернути увагу для вдосконалення механізмів підтримки малого та середнього підприємництва, яке є фундаментальною складовою економіки України. Підтримка цього сектору має вирішальне значення для забезпечення економічної стабільності, створення робочих місць, розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності країни.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи налічує 66 сторінок. Робота містить 5 таблиць, 4 рисунків. Список використаних джерел містить 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

1.1 Поняття, сутність та інструменти державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні

Різні економісти пропонували свої бачення підприємництва. Річард Кантільон, один із перших, хто звернув увагу на цю тему, розглядав підприємництво як діяльність, пов'язану з прийняттям ризиків. Ж. Б. Сей акцентував увагу на важливості поєднання трьох базових елементів виробництва без яких не уявляв підприємництво: земля, праця, капітал. Адам Сміт згодом доповнив поняття підприємництва тим, що головною мотивацією для підприємництва є прагнення до особистого збагачення¹.

Власне сам термін «підприємництво» був трактований багатьма відомими науковцями в своїй манері та відповідно до конкретних історичних та часових особливостей. Для більш чіткого ознайомлення з еволюцією визначень та вчених які їх запропонували варто переглянути Додатк А. Втім, сучасний підхід до підприємництва можна розглядати значно ширше, адже це і соціальна відповідальність, і інновації, і орієнтація на сталий розвиток.

Термін «мале і середнє підприємництво» досить часто замінюють поняттям «малий і середній бізнес», хоча це не правильно оскільки бізнес охоплює взаємодію та дії між усіма учасниками ринкової економіки: підприємцями, споживачами, органами влади. Натомість підприємства є лише частиною бізнесу, але без нього бізнес існувати не можна. Більш правильним вважається термін «підприємництво», що передбачає цілеспрямовану підприємницьку діяльність юридичної або фізичної особи, пов'язану із підвищеним ризиком, яка заснована на використанні інноваційних ідей, основною метою якої є максимізація прибутку за рахунок виробництва й

---

¹ Біляк Т.О Бірюченко С.Ю Бужимська К.О та ін. Основи підприємництва : підручник. Житомир, 2019. с. 9-10.

продажу продукції, товарів (виконання робіт і надання різноманітних послуг), і яка враховує соціальні і екологічні складники господарської діяльності юридичної чи фізичної особи з обов'язковим дотриманням законодавчих норм².

Мале та середнє підприємництво в Україні розглядається як діяльність суб'єктів господарювання, що характеризується певним рівнем виробництва та обігу доходів, створенням робочих місць, а також внеском у загальний економічний розвиток країни. Його сутність полягає в визначній ролі в структурі національної економіки, забезпеченні зайнятості, внеску в економічне зростання, а також у підтримці інноваційності та творчості. Теоретичні аспекти насамперед включають аналіз особливостей функціонування, фінансових потоків, принципів управління та інших аспектів, досліджуючи їхній вплив на економічний розвиток країни. Такі дослідження сприяють розробці ефективних інструментів державної підтримки та політики, спрямованих на стимулювання малого та середнього підприємництва в Україні.³

Державна політика підтримки підприємництва – сукупність пріоритетних рішень, які визначають основні напрямки і форми правового, економічного та організаційного сприяння розвитку підприємництва з урахуванням інтересів держави та суб'єктів господарювання. Під державною підтримкою слід розуміти, з одного боку, державне регулювання цього сектору економіки, що передбачає насамперед свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних форм становлення і розвитку підприємництва, а, з іншого боку, створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу підприємництва на пільгових засадах або безоплатно⁴.

Ціль державної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва представлено на рисунку 1.1.

---

² Варналій З. Мале підприємство в умовах ринкового господарювання. *Економіка і організація управління*. 2016. № 1. С. 58–79

³ Дудчик О. Ю. Роль малого та середнього бізнесу в економіці України / О. Ю. Дудчик, М. В. Яренчак, Л. Н. Бабінян // *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 6(2). С. 65-70. - Режим доступу URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_6\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_6(2)_11) (дата звернення: 28.09.2024).

⁴ Бавико О. Є. Необхідність державного регулювання підприємництва та механізми його здійснення. *Ефективна економіка* №12 2017. Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5985> (дата звернення: 28.09.2024).

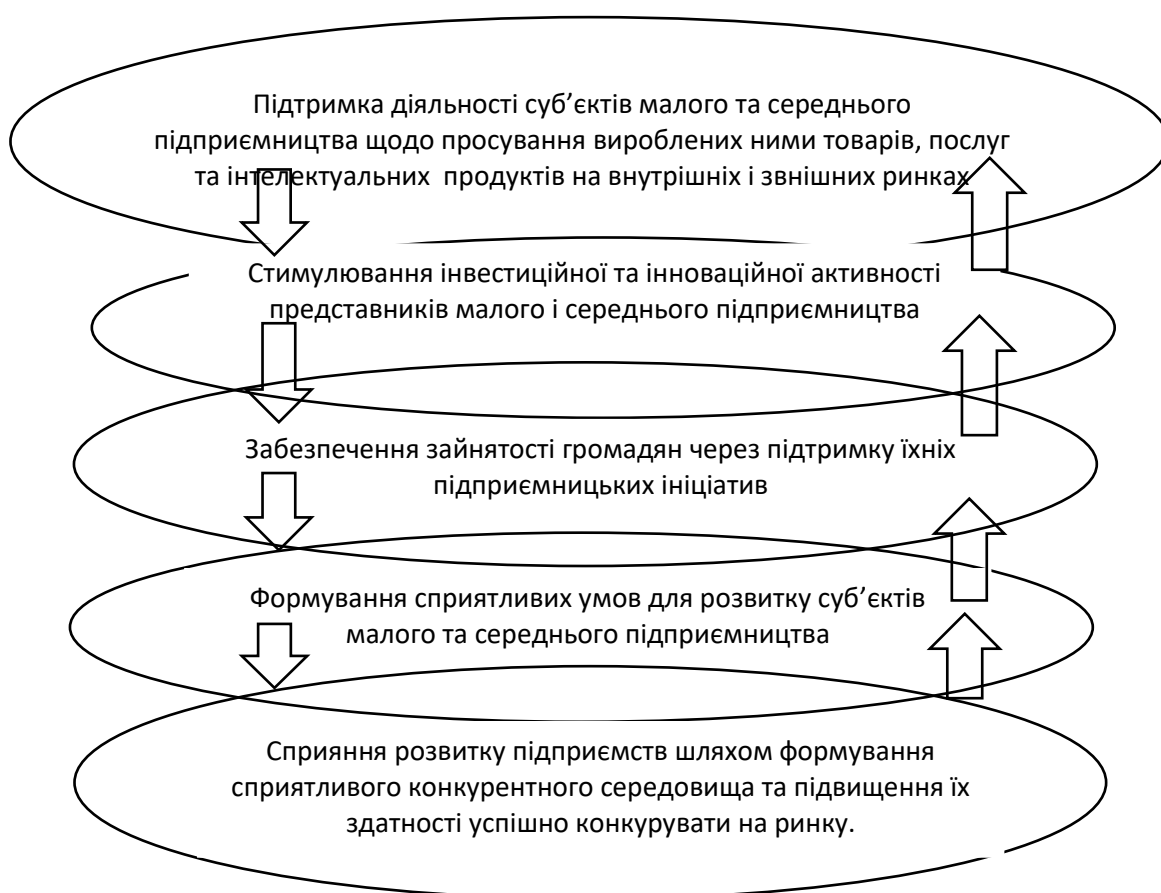

Рис.1.1 Ціль державної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва⁵

Власне аналізуючи інформацію можна підкреслити, що досягнення стратегічних цілей у розвитку малого та середнього підприємництва є ключовим елементом для зміцнення економічної стабільності країни. Підтримка підприємництва сприяє зростанню виробництва, забезпеченню нових робочих місць і підвищенню добробуту населення в цілому. Ефективні механізми просування товарів і послуг на різні ринки відкривають можливості для розширення експортного потенціалу та зміцнення міжнародного іміджу вітчизняних виробників.

А інвестиції та інновації це буквально фундаментальні чинники розвитку, які дозволяють підприємствам адаптуватися до нових викликів, удосконалювати процеси та впроваджувати сучасні технології. Вони не лише

⁵ Джерело: сформовано автором на основі . Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 бер. 2012 р. № 4618-VI за станом на 25.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 28.10.2024).

сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємництва, але й створюють середовище для розвитку людського капіталу, що є основою економічного прогресу.

Важливим аспектом є і стимулювання підприємницької активності серед громадян. Кожна нова ініціатива сприяє не лише самореалізації людей, але й активізації економіки на місцевому рівні. Таким чином, підприємництво стає рушійною силою для розвитку громад і зменшення рівня безробіття.

Формування сприятливих умов для ведення бізнесу є необхідною умовою для створення рівноправного середовища. Прозорі регуляторні механізми, доступ до фінансових ресурсів та зменшення адміністративних бар'єрів дають змогу підприємствам розвиватися ефективніше, сприяючи економічному зростанню країни в цілому.

Окрему увагу слід приділити створенню умов для підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Конкуренція стимулює підприємства до вдосконалення своєї продукції та послуг, впровадження інновацій і зниження витрат. Це не лише сприяє розвитку ринку, а й формує сильну економіку, здатну відповідати на виклики глобалізації та забезпечувати гідний рівень життя для кожного громадянина. Комплексний підхід до підтримки малого та середнього підприємництва є критичним для забезпечення його сталого розвитку. Кожна з визначених державою цілей відіграє свою роль у зміцненні економіки, тому їх реалізація має бути взаємопов'язаною.

Інструменти державної підтримки малого та середнього підприємництва в Україні охоплюють широкий арсенал заходів, які завдяки своєму впливу стимулюють розвиток цього сегменту економіки. Зокрема, надається фінансова допомога у вигляді субсидій та кредитних ресурсів під низькі відсоткові ставки, що дозволяє підприємствам здійснювати капіталовкладення та розширення своєї діяльності. Додатково, підприємцям доступні гранти, які сприяють стартапам та інноваційним проектам у втіленні їхніх ідей та реалізації на практиці. Водночас, уряд постійно вдосконалює програми, забезпечуючи консультації та освітні послуги для підприємців. Особлива увага приділяється

розвитку інфраструктури, що створює комфортні умови для функціонування підприємств. Крім цього, уряд України активно підтримує міжнародну співпрацю та вихід українських підприємств на світові ринки. Це підкріплюється розробкою спеціальних інноваційних програм для стимулювання підприємництва, які сприяють впровадженню новітніх технологій та підвищенню конкурентоспроможності українських компаній. Усі ці заходи спрямовані на підтримку малого та середнього підприємництва в Україні і водночас сприяють економічному зростанню країни⁶.

Засоби підтримки малого та середнього підприємництва генерують економічне зростання та прогрес. Відповідна класифікація державної допомоги малим і середнім підприємствам включає: обладнання та технології, грошову, капітальну, фіскальну, адміністративну, установчу, а також дослідження та розробки. Основні засоби допомоги малому бізнесу показані на рисунку 1.2.

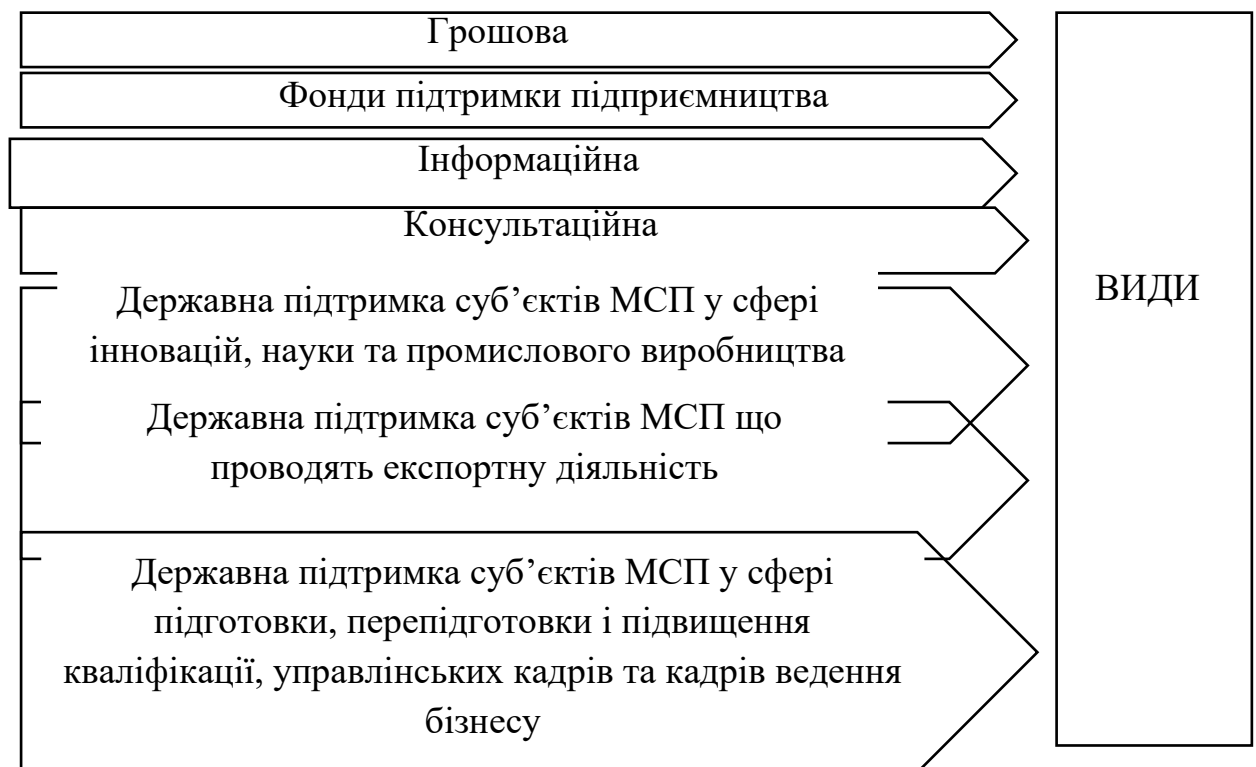

Рис.1.2 Основні види державної допомоги МСП⁷.

⁶ О. М. Носков - 2023 - repositsc.nuczu.edu.ua . ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ . URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17816/1/Noskov.pdf> (дата звернення: 28.10.2024)

⁷ Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 28.10.2024).

Різноманітні форми підтримки допомагають підприємцям розвиватися, долати труднощі та сприяти створенню нових робочих місць, підтримці інновацій та конкурентоспроможності підприємств як на місцевому, так і на глобальному ринках. Завдяки державній допомозі засновники підприємництва розширюють можливості для впровадження передових технологій, розширення виробництва та зміцнення своїх підприємств у складних фінансових умовах.

Таблиця 1.1 Програми підтримки державою підприємництва⁸

Програма	Роз'яснення
Доступні кредити 5-7-9%	Пільгові кредити для бізнесу на інвестиційні цілі, зокрема для відновлення енергетичної ефективності, придбання обладнання. Максимальна сума – до 150 млн грн.
Компенсація аграріям	Держава повертає до 25% вартості техніки та обладнання українського виробництва (з локалізацією понад 60%).
Грантова програма "Власна справа"	Фінансування на відкриття чи розвиток власного бізнесу за умови створення нових робочих місць. Гроші можуть піти на обладнання, оренду, сировину тощо.
Гранти для ветеранів	Підтримка ветеранів і їхньої родини. Гранти до 1 млн грн (для ветеранів) або до 500 тис. грн (для членів їхньої родини) на розвиток бізнесу.
Грантова підтримка переробки	Фінансування до 8 млн грн для переробки підприємств (50–80% вартості об'єкта залежно від регіону або специфіки).
Програма «Оселя»	Іпотечні кредити під 3% для військових, медиків, педагогів; 7% – для інших громадян. Стимулює будівництво та суміжні галузі.
Локалізація	У тендерних закупівлях транспортних засобів, техніки, енергетичного обладнання вимагається 20% української складової. Планується розширення вимог.
Підтримка експорту	Експортно-кредитне агентство стимулює несировинний експорт. Кожна гривня страхової відповідальності приносить 11 грн виручки.
Розвиток індустриальних парків	Гранти до 150 млн грн на створення інфраструктури для індустриальних парків. Компенсація до 80% для деокупованих територій.
Офіси "Зроблено в Україні"	Консультаційна допомога малому бізнесу: від інформування до практичної підтримки.
Програма «Шкільний автобус»	Закупівля автобусів українського виробництва для шкіл. Програма має соціальну та економічну функцію, стимулює машинобудування.
Маркування «Зроблено в Україні»	Спеціальне маркування продукції для просування українських товарів на внутрішній ринок.
Програма «Робота»	Гранти на започаткування бізнесу, розвиток переробки, теплового господарства, ІТ-стартапів, а також навчання ІТ-спеціальностям.

⁸ Зроблено в Україні | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2ed8e355-81de-49ea-9bdd-ba28db7e0710&title=ZroblenoVUkraini> (дата звернення: 09.11.2024).

Ця система інструментів спрямована на зміцнення економіки, створення нових робочих місць та підвищення конкурентоспроможності українського бізнесу. Вона також підтримує інновації, залучає інвестиції та розширює можливості для розвитку підприємництва в Україні.

Мале і середнє підприємництво є основою економіки багатьох країн світу, забезпечуючи створення робочих місць, стимулювання інновацій та підтримку економічного зростання. В Україні розвиток МСБ є одним із пріоритетних напрямків державної політики, особливо в умовах економічної нестабільності та викликів воєнного часу.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» є однією з найбільш ефективних державних ініціатив, спрямованих на підтримку підприємців. Її головною метою є надання доступного фінансування для малого та середнього бізнесу з пільговими умовами кредитування. Максимальна сума кредиту становить до 150 млн грн, що дозволяє підприємцям інвестувати в оновлення обладнання, запуск нових проектів та підвищення енергоефективності. Ця програма відіграє ключову роль у стимулюванні економічного розвитку України, сприяючи створенню нових робочих місць і зростанню підприємницької активності.

Ініціатива «Власна справа» спрямована на підтримку підприємців, які прагнуть розпочати або розвинути власний бізнес. Умовою отримання гранту є створення нових робочих місць, що дозволяє не лише розвивати підприємництво, але й сприяти вирішенню проблеми зайнятості населення. Фінансування можна використовувати для закупівлі обладнання, оренди приміщень або придбання сировини, що також є позитивним для підприємницької діяльності.

Окрему увагу держава приділяє підтримці ветеранів та членів їхніх сімей. Завдяки відповідним грантовим програмам ветерани мають можливість отримати до 1 млн грн на розвиток бізнесу, що сприяє їхній інтеграції в економічне життя країни. Така підтримка є не лише економічно важливою, але й соціально значущою, оскільки дозволяє забезпечити гідні умови для ветеранів і їхніх родин.

Окрему увагу держава приділяє підтримці ветеранів та членів їхніх сімей. Завдяки відповідним грантовим програмам ветерани мають можливість отримати до 1 млн грн на розвиток бізнесу, що сприяє їхній інтеграції в економічне життя країни. Така підтримка є не лише економічно важливою, але й соціально значущою, оскільки дозволяє забезпечити гідні умови для ветеранів і їхніх родин.

Окрім зазначених ініціатив, держава реалізує програми, спрямовані на стимулювання експорту, розвиток індустріальних парків та підтримку локалізації виробництва. Зокрема, Експортно-кредитне агентство допомагає підприємцям виходити на зовнішні ринки, забезпечуючи страхування і фінансову підтримку. Такі програми, як «ЄОселя» та «Шкільний автобус», мають мультиплікативний ефект, стимулюючи розвиток суміжних галузей.

Програми підтримки малого та середнього підприємництва в Україні є важливим інструментом для стимулювання економічного зростання, підвищення зайнятості та розвитку інновацій. Подальше розширення та удосконалення цих програм стане запорукою стабільного економічного розвитку країни.

Ключовою передумовою ефективного функціонування ринкової економіки є присутність і взаємодія підприємств різного масштабу — великих, середніх і малих, а також забезпечення їх збалансованої сукупності. Мале і середнє підприємництво (МСП) стає невіддільною частиною будь-якої економічної системи. Без цього сектора неможливо побудувати повну картину суспільних та економічних явищ, а отже, і ефективно керувати ними. Саме у сфері малого і середнього підприємництва створюється значна частина національних ресурсів, що формує базу для подальшого зростання та забезпечує стійкість економічного розвитку⁹.

Українські фінансові установи активно підтримують мали та середні підприємства (МСП), пропонуючи широкий спектр фінансових інструментів,

---

⁹ Лазур П. ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ФЕНОМЕНА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ. Науковий вісник, 2006. № 16.6. С. 286. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2006/16_6/285_Lazur_16_6.pdf (дата звернення: 28.09.2024).

спрямованих на їх розвиток. Підприємства не можуть отримати кредити для забезпечення робочого капіталу, інвестиційні позиції для реалізації проектів чи оновлення обладнання, а також не мають програм рефінансування існуючих боргових зобов'язань. Окремі банки пропонують гарантії та субсидії, щоб зробити умови кредитування доступнішими. Додатково надаються послуги, пов'язані з валютними операціями, управлінням ліквідністю, смарт-фінансами та іншими інструментами. Також підприємці можуть отримати консультації щодо фінансового планування та управління ризиками. Попри складнощі, зумовлені військовою та високими кредитними ризиками, українські банки завершили 2023 рік із позитивними фінансовими результатами. Початок 2023 року відзначився суттєвим покращенням у банківській сфері за рахунок підтримання високих процентних ставок та доступу до якісних ліквідних активів, що сприяло зростанню операційної прибутку. Хоча невеликі банки зазнали певних втрат, частка збиткових установ залишилася незначною, що відповідає рівню минулого року. Показник рентабельності капіталу в секторі досягає 54% за рахунок активного збільшення капіталу через прибутки. Банки активно залучають ресурси від бізнесу, хоча темпи приросту коштів від населення скоротилися. Разом із цим покращення строкової структури депозитів населення, що погіршує зниження ризиків ліквідності в банківській системі загалом¹⁰.

У результаті аналізу програми підтримки малого та середнього підприємництва в Україні було визначено ключові концепції, сутність та інструменти державної політики в цій сфері. Малий та середній бізнес є основою забезпечення стабільного економічного розвитку, забезпечуючи створення робочих місць, зростання підприємницької активності та впровадження інновацій. На сучасному етапі, з урахуванням викликів воєнного часу, підтримка підприємництва є чинником відновлення економіки країни. Державна політика підтримки МСП орієнтована на створення сприятливих умов для ведення бізнесу, забезпечення доступу до фінансових ресурсів,

---

¹⁰Дія.Бізнес. Дія.Бізнес.Старт.URL: https://business.diia.gov.ua/finance/handbook/yaki_programi_dostupu_do_finan_suvannya_dlya_msp_e_v_ukrayini_v_chomu_vidminnosti (дата звернення: 14.11.2024).

удосконалення регуляторного середовища та стимулювання підприємницької активності серед громадян. Інструменти такої підтримки включають фінансування (пільгові кредити, гранти, субсидії), освітні та консультаційні програми, інфраструктурні проекти та міжнародну співпрацю. Ефективна реалізація цієї політики є важливим кроком до зміцнення національної економіки. Вона забезпечує стабільне зростання МСП, що сприяє впровадженню сучасних технологій, розширенню експортного потенціалу та підвищенню добробуту населення. Комплексний підхід до підтримки підприємництва створює передумови для формування інноваційної, динамічної та соціально орієнтованої економіки України. Таким чином, розробка та впровадження дієвих механізмів державної підтримки малого та середнього підприємництва має стати стратегічним пріоритетом для забезпечення сталого розвитку та економічного процвітання країни.

1.2 Роль державної підтримки малого та середнього підприємництва у забезпеченні економічного зростання України

Мале і середнє підприємництво основа української економіки, що забезпечує дві третини доданої вартості і більше ніж 80 % робочих місць. Розвиток малого і середнього підприємництва стимулює конкуренцію на ринку і відповідне зростання конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки, сприяє зміцненню середнього класу в суспільстві¹¹.

Питання розвитку малого та середнього бізнесу є дуже важливим на сьогоднішній день, оскільки він є соціально економічним базисом, без якого не може розвиватися інноваційно орієнтована економіка європейських держав. МСП є найбільш масовою формою підприємницької діяльності та гарантом соціально економічної стійкості розвитку¹².

---

¹¹ Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-p#Text> (дата звернення: 28.10.2024)

¹² Tulchynska, S.O., Tkachenko, T.P. and Hrashchenko, M.V. (2017), "Threats to the economic security of smallbusiness", *Investytsii: pratyka ta dosvid*, vol. 23, pp. 31—33

Державна підтримка таких підприємств сприяє їхньому зростанню, вдосконаленню та позитивному впливу на загальний економічний стан країни. Інвестуючи у розвиток малого та середнього бізнесу, Україна отримує можливість стимулювати інновації, збільшувати кількість робочих місць та зміцнювати свою економіку.

Україна, попри надзвичайні втрати та виклики, спричинені війною, змогла досягти макроекономічної та цінової стабільності, подолати серйозні труднощі у сфері виробництва та зменшити вплив відтоку та переміщення робочої сили. За повідомленням Міністерства економіки України, попередні дані про зростання ВВП у 2023 році приблизно на 5%. Це є значним підвищенням порівнюючи зі зниженням на 28,8% у 2022 році. У 2024 році економіка України демонструє поступове відновлення, попри складні виклики останніх років. За попередніми даними Державної служби статистики, реальний валовий внутрішній продукт збільшився на 3,7% у другому кварталі порівняно з аналогічним періодом 2023 року. Цей приріст працює про стабілізацію основних економічних процесів і позитивний вплив на реформи, що запроваджуються урядом. Особливу роль у зростанні економіки займає сектор малого та середнього підприємництва, який активно адаптується до нових викликів¹³.

Економічна криза, спричинена війною, суттєво вплинула на кількість і діяльність підприємницьких суб'єктів у 2022 році. Проте у 2023 році спостерігалось часткове відновлення бізнес-активності, що відобразилося на структурі малого та середнього підприємництва¹⁴.

Для оцінки стану підприємницької діяльності в Україні, особливо у період економічних і соціальних викликів, ключову роль відіграють статистичні дані про активні підприємництва. Вони дозволяють не лише визначити загальні тенденції, а й виявити специфічні особливості розвитку

---

¹³ Бізнес - Центр економічної стратегії. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/category/research-list/business/> (дата звернення: 11.12.2024).

¹⁴ ПРОБЛЕМИ ТА ОЧІКУВАННЯ МСП ПІД ЧАС ВІЙНИ. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: [http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/Anhel_CIPE_23.05.2024%20\(1\).pdf](http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/Anhel_CIPE_23.05.2024%20(1).pdf) (дата звернення: 14.11.2024).

підприємництва за різними категоріями, такими як розмір підприємства, стать керівника, чисельність найманих працівників тощо.

Таблиця 1.2., яка наведена нижче, відображає зміни в кількості активних підприємств у розрізі розмірів за чисельністю працівників і гендерною ознакою керівництва за період із 2021 до 2023 року.

Її значущість полягає у можливості отримати цілісну картину того, як різні підприємства адаптувалися до економічних викликів, зокрема повномасштабної війни, енергетичної кризи та змін у внутрішньому попиті.

Зокрема, аналіз гендерного складу керівництва додає важливий соціальний вимір до дослідження, показуючи, як керівники різної статі реагували на зовнішні умови. Вони вказують на важливість адаптивності, державної підтримки та інвестицій у ті сектори економіки, які забезпечують робочі місця та зберігають економічну активність.

Таблиця 1.2 Розподіл активних підприємств в Україні за розміром і гендерною ознакою керівника 2021–2023 роки¹⁵

Кількість найманих працівників	Стать керівника	2021р.	2022р.	2023р.
Від 10 до 49 осіб	Жінки	10 890	10 850	9 700
	Чоловіки	38 508	37 881	33 579
	Усього	49 398	48 731	43 279
Від 50 до 249 осіб	Жінки	2 583	2 156	2 358
	Чоловіки	10 214	7 991	8 502
	Усього	12 797	10 147	10 860
До 9 осіб	Жінки	88 151	74 081	69 455
	Чоловіки	220 599	186 690	173 683
	Усього	308 750	260 771	243 138

¹⁵ Банк даних | Державна служба статистики України. Головна | Державна служба статистики України. URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_REGISTER_OF_STATISTICAL_UNITS\(19.0.0\)&filter=ACT_EN_TRP.*.*.*.*](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_REGISTER_OF_STATISTICAL_UNITS(19.0.0)&filter=ACT_EN_TRP.*.*.*.*) (дата звернення: 11.11.2024).

Представлена таблиця систематизує дані, розкриваючи ключові зміни за три роки, що дозволяє зробити висновки про загальний стан підприємництва в Україні та визначити перспективні напрями його підтримки та розвитку.

Протягом 2021–2023 років кількість активних підприємств скорочувалася, що відображає значний вплив кризових явищ, зокрема війни та пов'язаних із нею економічних труднощів. Основні тенденції включають: загальне скорочення підприємницької активності, скорочення середніх і великих підприємств, регіональна зміна локації бізнесу, гендерна сторона підприємництва.

Зменшення кількості підприємств спостерігалось у всіх категоріях, найбільше серед малих підприємств із кількістю найманих працівників до 9 осіб. Зокрема, з 308,750 активних підприємств у 2021 році їхня кількість скоротилася до 243,138 у 2023 році, що становить зменшення на понад 20%.

Середні підприємства (50–249 працівників) зазнали втрат через складнощі із залученням інвестицій, зменшенням ринків збуту та підвищенням операційних витрат. Великі підприємства (250+ працівників) також скоротилися, втративши понад 22% від загальної кількості за три роки.

Хоча в таблиці не наведено регіональний розподіл, скорочення активних підприємств можна пов'язати зі зміною розташування бізнесу. Підприємства із зон бойових дій були змушені переміщуватися до більш безпечних регіонів, що вплинуло на їхню діяльність і фінансову стабільність.

Аналіз гендерного складу керівників підприємств демонструє цікаві аспекти. Зокрема, кількість підприємств із жінками-керівниками скоротилася дещо менше, ніж із чоловіками-керівниками. Наприклад:

У категорії малих підприємств (до 9 працівників) жінки-керівники втратили 21.2% від загальної кількості, тоді як чоловіки — 21.3%.

Для середніх підприємств (50–249 працівників) жінки продемонстрували стійкість, зменшивши свою присутність лише на 8.7%, тоді як у чоловіків цей показник склав 16.8%.

Це свідчить про вищу адаптивність жінок у кризових умовах, що може бути пов'язане з їхньою гнучкістю у прийнятті рішень та здатністю ефективно управляти бізнесом у складних ситуаціях.

Державна підтримка відіграє ключову роль у стабілізації підприємницької активності та забезпеченні економічного зростання. Таблиця 1.2. демонструє, що найбільше скорочення спостерігалось серед підприємств, які залежать від стабільного фінансування, доступу до ресурсів і внутрішнього попиту.

Малі та середні промислові підприємства відіграють важливу роль у зміцненні економічної стабільності та перспективному розвитку України. Вони лише забезпечують нові робочі місця й сприяють підвищенню добробуту населення, а й формують підґрунтя для динамічної конкуренції, стимулюють появу інноваційних рішень та сприяють поступовій інтеграції в міжнародні економічні процеси. Його вплив проявляється в таких ключових аспектах:

1) формування ВВП - МСП генерують близько 40-50% ВВП країни, забезпечуючи стабільність економіки, навіть в умовах кризи;

2) створення робочих місць на МСП припадає понад 60% усіх робочих місць у країні. Це зниження рівня безробіття, особливо в регіонах;

3) зростання доходів населення завдяки підприємницькій діяльності зростають доходи громадян, що позитивно впливає на споживчий попит і розвиває суміжні галузі;

4) інновації та конкурентоспроможність МСП часто впроваджують інновації, розвивають нові ринки та підвищують конкурентоспроможність національної економіки;

5) експортний потенціал - частка МСП у загальному експорті зростає, особливо активними є підприємства у сфері ІТ, аграрного бізнесу та легкої промисловості¹⁶.

Нижче наведена таблиця відображає вплив, роль і внесок малого та середнього підприємництва (у формуванні основних макроекономічних

---

¹⁶ Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua> (дата звернення: 11.11.2024).

показників України. Вона ілюструє питому вагу цього сектору у валовому внутрішньому продукті, зайнятості, інноваціях, наповненні державного бюджету, експортному потенціалі та регіональному розвитку. Зазначені дані дають змогу краще зрозуміти стратегічну значимість МСП для економічного зростання та розміщення напрямків державної підтримки, спрямованої на посилення конкурентоспроможності країни

Таблиця 1.3 Вплив МСП на ключові економічні показники України¹⁷

Економічний показник	Частка/вплив МСП	Примітки
Частка у ВВП	40-50%	МСП забезпечує значний внесок у валовий внутрішній продукт завдяки гнучкості та адаптивності
Створення робочих місць	Понад 60%	МСП забезпечують зайнятість населення, особливо у сфері послуг, торгівлі, будівництва, та сільського господарства
Інновації	Близько 30% інноваційних розробок	МСП є джерелом нових технологій, які активно використовують в ІТ, фінансових технологіях, агросекторі та енергетиці.
Податки	До 25% надходжень до бюджету	Через сплату податків і зборів (ЄСВ, ПДВ, податок на прибуток) МСП є суттєвим джерелом доходів державного та місцевого бюджетів
Експорт	20-25% у загальному експорті	Особливо важливий внесок мають ІТ-компанії, виробники продуктів харчування та текстильної продукції
Розвиток регіонів	70-80% активності в малих містах	Завдяки локальному впливу МСП підтримують економіку малих населених пунктів, забезпечуючи рівномірний розвиток регіонів

За даними таблиці 1.3. частка МСП у ВВП дорівнює в межах 40–50%. Цей показник про вагому роль малого і середнього підприємництва в національному господарстві. Державна підтримка може посилити цей внесок, стимулюючи підприємство до розширення виробництва, вдосконалення менеджменту та впровадження сучасних технологій. Особливо є сприяння у

¹⁷ Банк даних | Державна служба статистики України. Головна | Державна служба статистики України. URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_REGISTER_OF_STATISTICAL_UNITS\(19.0.0\)&filter=ACT_EN TRP.*.*.*.*](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_REGISTER_OF_STATISTICAL_UNITS(19.0.0)&filter=ACT_EN TRP.*.*.*.*) (дата звернення: 11.11.2024).

подоланні бар'єрів для новостворених фірм, зокрема шляхом дерегуляції, надання пільгових кредитів.

Приблизно 30% інновацій в країні припадає на МСП, що впливає на значний творчий та технологічний потенціал цього сектора. Впровадження інновацій часто вимагає доступу до інвестицій, інфраструктури, науково-дослідних центрів та відповідних консультаційних послуг. Державна підтримка може сприяти розвитку грантових програм на дослідження та розробки, сприяння у комерціалізації наукових доробок, зниження регуляторних бар'єрів у сфері інноваційних проєктів.

Частка МСП у наповненні бюджетів сягає до 25%, що відображає важливість цього сектору для фінансової стабільності держави. Водночас високі податкові навантаження та складність податкового адміністрування часто стають перешкодою для сталого розвитку малого та середнього бізнесу. Реформування податкової системи, перехід до прозорих і зрозумілих правил оподаткування, надання податкових канікул для інноваційних чи соціально орієнтованих проєктів – це ті кроки, які можуть знизити фіскальний тиск, роблячи підприємницьку діяльність.

Таким чином, наведена в таблиці характеристика впливу МСП на ключові показники економіки України доводить, що держава, через цілеспрямовані та збалансовані механізми підтримки, здатна посилити поза цим сектором у національний розвиток.

У 2023 році Україна досягла оцінки 4,3 в Індексі національного підприємництва (NECI), що дозволило їй зайняти 29-ту позицію серед 49 країн, охоплених дослідженнями. Цей показник демонструє помірний рівень розвитку підприємницького середовища в умовах економічних і соціальних. У межах дослідження рамок умов підприємництва за методологією GEM було встановлено, що серед оцінюваних параметрів лише чотири досягли рівня «достатньо» або вищого. яку, позитивну оцінку отримали підприємницька освіта, комерційна та професійна інфраструктура, а також соціальні й культурні норми, які заохочують підприємництво. Найкращим же з цих чотирьох аспектів

виявився рівень соціальної підтримки для розвитку підприємницьких ініціатив¹⁸.

Мале та середнє підприємництво залишається основою економічного зростання України, забезпечуючи вагомий успіх у формуванні ВВП, зайнятості населення та інноваційному розвитку. Попри виклики, спричинені воєнною та економічною нестабільністю, цей сектор демонструє високий рівень адаптивності й здатності до відновлення. Державна підтримка змінює центральну роль у стабілізації діяльності МСБ, особливо в умовах кризових явищ. Підтримка у формі фінансування, пільгових програм кредитування, грантів, зниження регуляторних бар'єрів та створення сприятливого бізнес-клімату сприяє відновленню підприємницької діяльності. Це, у свою чергу, стимулює появу інновацій, створення робочих місць. Особливу увагу слід звернути на роль державної політики у розвитку інноваційного потенціалу МСБ, зокрема через створення доступу до фінансових ресурсів, науково-дослідної інфраструктури та грантових програм. Висока частина цього сектору у створенні інноваційних рішень підтверджує його важливість для підвищення конкурентоспроможності України на світових ринках.

Таким чином, роль державної підтримки є критичною у забезпеченні сталого розвитку малого і середнього підприємництва, що, своєю чергою, служить основою економічного зростання, відновлення та інтеграції України в міжнародний економічний простір.

---

¹⁸ GEM Global Entrepreneurship Monitor. GEM Global Entrepreneurship Monitor. URL: <https://www.gemconsortium.org/report/report-on-the-entrepreneurial-ecosystem-in-ukraine-2> (date of access: 11.11.2024).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

2.1 Законодавче забезпечення підтримки малого та середнього підприємництва в Україні

В Україні функціонування малого та середнього підприємництва спирається на положення Конституції України та регулюється спеціалізованими нормативно-правовими актами. Основні з них включають Господарський, Цивільний, Податковий кодекси, Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» та інші законодавчі документи¹⁹

В останні роки на розвиток малого та середнього підприємництва вплинули деякі важливі нормативні та стратегічні документи, зокрема Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі України з ЄС²⁰, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»²¹, Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва в Україні на період до 2027 року²². Активна державна політика полягає в необхідності повернення довіри підприємців до держави через підтримку національних суб'єктів МСП, насамперед не за рахунок повної дерегуляції бізнесу та затвердження формальних програмних ініціатив, але на

---

¹⁹ Тульчинська С. О., Клименко М. О. РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ. № 3 (2024): ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД. 2024. № 3. С. 43–47. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.43> (дата звернення: 12.09.2024).

²⁰ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 30 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 11.11.2024)

²¹ Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 11.11.2024)

²² Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-p#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

основі формування чіткої та виваженої державної регуляторної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва²³.

На думку колективу авторів під керівництвом Біляк Т. О., підприємницька діяльність класифікується на кілька ключових напрямів. До них належить виробнича діяльність, яка охоплює створення інноваційних продуктів, науково-технічних розробок, виготовлення товарів для споживачів, надання різноманітних послуг населенню, а також випуск продукції та послуг, орієнтованих на задоволення потреб виробничого сектору. Окрему категорію становить комерційне підприємництво, яке включає торгівлю в роздріб та оптом, посередницькі операції у сфері торгівлі та функціонування товарних бірж. До фінансового підприємництва належать банківська справа, страхування, лізингові операції, діяльність фондових бірж та інвестиційних компаній. Ще одним видом є консультативне підприємництво, що передбачає надання консалтингових послуг у галузях загального управління, адміністрування, фінансів, маркетингу, кадрового менеджменту, інформаційних технологій, а також інших спеціалізованих напрямів²⁴.

Насамперед потрібно розглядати та аналізувати закон «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»²⁵ даний закон є основоположним нормативно-правовим актом, який визначає правові та економічні засади підтримки малого і середнього підприємництва. Ухвалений у 2013 році, він був доповнений численними змінами для адаптації до сучасних викликів, включаючи пандемію COVID-19 та воєнний стан в Україні.

Основною мета закону є створення сприятливого середовища для розвитку МСП, підвищення їх конкурентоспроможності, стимулювання інновацій, інвестицій та забезпечення зайнятості населення. Закон обґрунтовується на таких принципах:

---

²³ П Лашин - Суспільство та національні інтереси, 2024 . МЕТОДИ ТА ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА. Режим доступу URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/13981> (дата звернення: 11.11.2024).

²⁴ Біляк Т. О., Бірюченко С. Ю., Бужимська К. О. та ін. Основи підприємництва; під заг. ред. Н.В. Валінкевич. Житомир : ЖДТУ, 2019. 493 с.

²⁵ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2013 № 4618-VI : станом на 5 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

- 1) доступність підтримки тобто суб'єкти МСП мають рівень прав на отримання допомоги;
- 2) ефективність бюджетні витрати використовуються раціонально;
- 3) прозорість усі процеси, пов'язані з підтримкою МСП, повинні бути публічні.

Закон забезпечує фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, а також сприяння розвитку інноваційної діяльності та експорту. Основними видами допомоги є:

- 1) пільгове кредитування та компенсація відсоткових ставок;
- 2) зарантування кредитів і субсидій на інноваційні проекти;
- 3) надання доступу до державних і регіональних програм розвитку

Для підтримки ефективного розвитку підприємництва передбачає функціонування бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів та спеціальних фондів підтримки. Ці інституції створюють можливості для навчання, розвитку технологій та залучення інвестицій.

У первинній редакції 2013 року основного призначення було створено умови для розвитку малого і середнього підприємництва та підвищення конкурентоспроможності цього сектору. Проте сучасна версія закону включає такі аспекти, як стимулювання інноваційної діяльності, цифровізація процесів та підтримка підприємництва в кризових умовах. Принципи політики також доповнені акцентом на міжнародну інтеграцію та розвиток експортоорієнтованого бізнесу. Раніше державна підтримка обмежувалася кредитами та субсидіями. Сучасна редакція закону включає широкий спектр інструментів: компенсацію відсоткових ставок за кредитами, гранти на інноваційні проекти, мікрокредитування, а також державні гарантії за кредитами. Це дозволяє підприємцям більш ефективно використовувати фінансові ресурси для розвитку бізнесу.

У первинній редакції закону питання інновацій лише згадувалося, проте конкретні механізми відсутні. Сучасна редакція закону приділяє значну увагу створенню інноваційних бізнес-інкубаторів, науково-технологічних центрів та

підтримці цифрових платформ для підприємців. також, розвивається програма «Дія», що забезпечує безкоштовний доступ до підтримки та консультацій.

Також варто зазначити, що раніше закон не передбачав механізмів адаптації в умовах економічної чи соціальної кризи. У сучасній редакції враховано тимчасові заходи, такі як скасування обмежень для підприємців під час пандемії COVID-19 або воєнного стану, а також надання спрощених умов для отримання підтримки. А також положення щодо підтримки експортної діяльності в 2013 році були відсутні. Сучасна редакція закону включає механізми сприяння експорту, такі як компенсація витрат на участь у міжнародних виставках, навчання з питань експорту та створення об'єктів інфраструктури для підтримки зовнішньоекономічної діяльності.

Важливим також є те що в первинній редакції передбачалося створення бізнес-інкубаторів та центрів підтримки підприємництва. Сучасний закон розширює інфраструктурну підтримку через створення інноваційних хабів, центрів трансферу технологій, кластерів та онлайн-платформи для сприяння доступу до інформації.

Соціальна відповідальність бізнесу та підтримка соціального підприємництва не були враховані в первинній версії закону. Нині ж держава активно стимулює розвиток цієї сфери через надання податкових пільг та грантової підтримки підприємствам, які спрямовують свою діяльність на вирішення соціальних проблем.

Таким чином, порівняння положення закону 2013 та 2024 років демонструє його суттєву трансформацію. Закон лише не адаптувався до нових викликів, але став більш інноваційно та соціально орієнтованим.

Також одним з важливим є документ який ухвалено у 2010 році Податковий кодекс України він став основним інструментом регулювання оподаткування для малого та середнього бізнесу. протягом років до нього вносилися числові зміни, спрямовані на полегшення податкового навантаження, спрощення адміністрування та стимулювання підприємницької діяльності. Одним із ключових досягнень кодексу стала спрощена система

оподаткування. Вона дозволяє суб'єктам малого підприємництва сплачувати єдиний податок замість низки інших податкових зобов'язань. З часом були уточнені критерії для платників єдиного податку, зокрема щодо граничного обсягу доходу, кількості найбільших працівників та видів діяльності. Це дало можливість мікро- та малим підприємствам працювати в більш прозорих та зручних умовах²⁶.

Для стимулювання розвитку бізнесу держава запровадила механізм податкових канікул, що дозволяє новоствореним підприємствам тимчасово не сплачувати податок на прибуток. деякі, певні категорії підприємств, зокрема ті, що використовуються інноваціями чи працюють в аграрному секторі, отримали додаткові податкові пільги, що сприяло їх розвитку.

Істотною зміною стало впровадження електронних сервісів для платників податків. Це дозволило малим і середнім підприємствам подавати звітність, реєструвати накладні та проводити комунікацію з податковими органами в онлайн-режимах. Завдяки цьому відбулося значне спрощення бюрократичних процедур, зменшення часу на взаємодію з контролюючими органами та зростання прозорості в системі оподаткування. А для малого бізнесу було запроваджено ризикоорієнтований підхід до податкових перевірок, що дозволяє скоротити кількість безпідставних перевірок. Крім того, були спрощені процедури реєстрації платників податків та податкового обліку, що полегшило початок бізнесу та його діяльності.

На сьогодні Податковий кодекс продовжує змінюватися з урахуванням потреб малого та середнього бізнесу. також, акцент робиться на зниженні податкового навантаження, стимулювання експорту для МСП та адаптацію української податкової системи до європейських стандартів. Особлива увага приділяється прозорості адміністрування та цифрової трансформації у сфері податкової звітності²⁷.

---

²⁶ Перегляд ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ. Головна. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/87/82> (дата звернення: 11.11.2024).

²⁷ Податок на прибуток підприємств. Інформує Податкова Служба. - Укрлегпром. Укрлегпром. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/zminy-opodatkovannya-podatkom-na-prybutok-pidpryemstv-informuye-podatkova-sluzhba/> (дата звернення: 29.11.2024).

Таким чином, Податковий кодекс України, починаючи з моменту його прийняття, зазнав суттєвих змін, які позитивно вплинули на розвиток малого та середнього підприємництва. Зміни сприяли зниженню бюрократичних бар'єрів, оптимізації податкового навантаження та створенню більш сприятливих умов для діяльності МСП. Це дозволяє малому бізнесу брати важливу роль у стабільному економічному розвитку країни.

Наведений нижче рисунок 2.1 показує наочно, як податкова політика впливає на економічний розвиток країни. Основу доходів Зведеного бюджету України складають податкові надходження, які відображають фінансовий внесок підприємств і громадян у діючу державу. Податкова система, зокрема пільги та стимули, з метою ведення бізнесу для малих та середніх підприємств. Зменшення податкового навантаження або спрощена система оподаткування дозволяє МСП легше адаптуватися до економічних умов і завдяки їхньому зростанню.

Рисунок 2.1. Розподіл доходів Зведеного бюджету України за категоріями 2024p²⁸.

Рисунок 2.1 показує, що податки на прибуток, доходи та споживання є ключовими статтями доходів бюджету. Водночас підтримка малого бізнесу

²⁸ Доходи зведеного бюджету України (2014-2024). МІНФІН.

URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (дата звернення: 29.11.2024).

через зменшення податкового тиску та спрощення процедури дозволяє підвищити їх внесок у розвиток економіки.

Законодавчі інструменти, спрямовані на підтримку МСП, такі як спрощена система оподаткування та податкові стимули, мають вирішальне значення для економічного зростання та стабільного наповнення бюджету. Створення сприятливого податкового середовища для малого і середнього бізнесу є одним із ключових чинників розвитку національної економіки.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка набула чинності у 2017 році, є одним із наступних стратегічних документів, що впливають на розвиток малого та середнього підприємництва. Положення про створення поглибленої зони вільної торгівлі відкрили нові можливості для українського бізнесу, зокрема для малих і середніх підприємств, які отримали доступ до європейських ринків та підтримку в розвитку конкурентоспроможності.

Основні напрямки співпраці в рамках угоди:

1) поетапне скасування ввізних мит та квот на товарні товари між Україною та ЄС. Для МСП це відкриває можливості для виходу на європейський ринок, збільшення обсягів експорту та залучення нових партнерів;

2) гармонізація законодавства та технічних регламентів Україна поступово приводить свої технічні стандарти, санітарні та фітосанітарні вимоги до європейських норм. Це дозволяє підприємствам уникати додаткової сертифікації ринку та спрощує доступ до продукції ЄС для українського виробництва;

3) запровадження європейських правил у сфері публічних закупівель створює прозоре середовище для конкуренції та дозволяє МСП брати участь у тендерах як в Україні, так і в країнах ЄС. Це сприяє розвитку сектору та залученню додаткових фінансових ресурсів²⁹.

---

²⁹ Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=c6f1c10b-791e-4067-8580-09e2f2739f8e&tag=ZonaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas> (дата звернення: 22.11.2024).

У відповідь на виклик, спричинений війною, Європейський Союз у 2022 році запровадив тимчасову лібералізацію торгівлі, яка включає:

- скасування візових мит та тарифних квот для сільськогосподарської продукції;
- відмінний антидемпінгових мит;
- спрощення умов для української металопродукції³⁰.

Ці заходи надали українським підприємствам додаткову підтримку в складний період, дозволяючи зберегти обсяг експорту та підтримати внутрішнє виробництво.

Господарський кодекс України є основою правового регулювання діяльності. У 2024 році були внесені зміни, які фактично впливають на розвиток цього сектору, забезпечуючи кращі умови для функціонування та державної підтримки малого бізнесу. Важливими нововведеннями стали уточнені критерії, за якими підприємства виділені на мікро-, малі та середні. Малі підприємства включають бізнеси, які мають до 50 працівників та річний дохід не більше 10 мільйонів євро. Середні підприємства – це юридичні особи з чисельністю працівників до 250 осіб та оборотом до 50 мільйонів євро на рік³¹.

Такі зміни змінюються європейськими нормами, що полегшує гармонізацію законодавства України з правилами ЄС та забезпечує прозорі умови для розвитку підприємництва.

Господарський кодекс також враховує положення про гармонізацію українських стандартів із європейськими. Це включає:

- спрощення процедури виходу продукції українських підприємств на ринки ЄС;
- впровадження європейських норм якості та технічних регламентів;
- розширення можливостей для участі в європейських публічних закупівлях;

---

³⁰ Разом вистоїмо Voice. Разом вистоїмо. Як ЄС посилює підтримку МСП України у відповідь на війну та задля відбудови – Forbes.ua. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/business/razom-vistoimo-es-posilyue-pidtrimku-msp-ukraini-u-vidpovid-na-viynu-ta-zadlya-vidbudovi-12122023-17431> (дата звернення: 29.11.2024).

³¹ Господарський кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 27.11.2024).

Це створює нові можливості для МСП, надаючи їм доступ до конкурентного середовища європейського ринку.

Державна політика підтримки малого та середнього підприємництва в Україні базується на комплексному підході, що поєднує стратегічне планування, дерегуляцію, фінансову підтримку та сприяння інноваційному розвитку. Запроваджені документи та програми, такі як Угода про асоціацію з ЄС, плани дерегуляції та секторальні стратегії, сприяють створенню сприятливого бізнес-середовища, стимулюють інвестиційну активність та підвищують конкурентоспроможність МСП. Особливий акцент на доступ до міжнародних фінансових ресурсів, розвиток регіонів та захист інтелектуальної власності забезпечує стійке економічне зростання і модернізацію малого бізнесу. Реалізація цих ініціатив є ключовим чинником для відновлення економіки та інтеграції України у глобальні ринки.

2.2 Програми та ініціативи для підтримки малого та середнього підприємництва в Україні: грантові можливості та програми фінансування

У червні 2024 року під час Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC2024) у Берліні було представлено новий етап підтримки малого та середнього підприємництва (МСП) в Україні. Зокрема, оголошено про стратегічні ініціативи, спрямовані на розвиток сучасної інфраструктури підтримки МСП, що реалізуються в партнерстві з міжнародними донорами. Серед ключових напрямів – трансформація Фонду розвитку підприємництва (ФРП) у національну установу розвитку, а також створення Альянсу за стійкість МСП. «Візія: ФРП 2.0» – це спільний німецько-український проєкт, який передбачає триетапну трансформацію Фонду розвитку підприємництва. Його мета – перетворити ФРП на повноцінну національну установу, здатну забезпечувати доступ МСП до фінансування, сприяти євроінтеграції України та залучати приватні інвестиції. Етапи розвитку: 1) інституційна реформа ФРП яка передбачає впровадження нових

стандартів корпоративного управління, створення незалежної наглядової ради та модернізація бізнес-моделі; 2) відповідність стандартам ЄС, власне фонд планує пройти оцінку відповідності вимогам ЄС, що дозволить безпосередньо залучати кошти від європейських донорів; 3) залучення приватних інвестицій, зміцнений ФРП зможе мобілізувати ресурси на міжнародних ринках капіталу.³²

Також є цікава ініціатива альянс за стійкість МСП (SME Resilience Alliance) – це міжнародна ініціатива, метою якої є підвищення стійкості українських МСП під час війни та забезпечення їхньої готовності до відновлення. Альянс мобілізує фінансову та технічну допомогу за такими напрямками: реформування політики підтримки МСП, включає вдосконалення нормативно-правової бази, орієнтованої на підприємництво, розбудова інституційної інфраструктури, передбачає перетворення ФРП на національну фінансову установу розвитку. Програми передбачають понад 4,5 млрд євро нових інвестицій у розвиток підприємництва.

Особливу увагу в цьому контексті привертає діяльність українського фонду розвитку бізнесу (BDF), яка надає фінансову допомогу підприємствам навіть у найскладніші часи. Власне фонд став інструментом для ведення бізнесу під час війни, зберігаючи працездатність близько 40 000 підприємств. Завдяки підтримці фонду МСП прибутку не лише продовжувати свою діяльність, але й адаптуватися до нових реалій, створюючи робочі місця та забезпечуючи стабільність в економічному секторі. Серед основних ініціатив фонду — кредитування, грантові програми та технічна допомога підприємцям. такі механізми не дозволяють підприємствам швидко реагувати на виклики, модернізувати виробництво та інтегрувати інноваційні рішення³³.

---

³² Міністерство Фінансів України. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/novi_initsiativi_pidtrimki_pidpriemstv_pid_chas_konferentsii_vidnovlennia_ukraini_2024_vizii_fond_rozvitku_pidpriemnistva_20_ta_alians_za_stiikist_malikh_ta_serednikh_pidpriemstv-4668 (дата звернення: 28.11.2024).

³³ From resilience to recovery: broad international alliance for small and medium-sized enterprises in Ukraine. Federal Ministry for Economic Cooperation and Development. URL: <https://www.bmz.de/en/news/press-releases/urc-broad-international-alliance-for-sme-in-ukraine-215440> (дата звернення: 27.11.2024).

Європейський Союз активно підтримує розвиток малого та середнього підприємництва в Україні через численні проєкти, спрямовані на покращення доступу до фінансування, створення сприятливого бізнес-середовища, стимулювання жіночого підприємництва та розвиток агросектора. Одна з таких ініціатив під назвою EU4Business. Нище в таблиці 2.1. наведено структурований огляд ключових проєктів цієї ініціативи, які реалізуються в Україні.

Таблиця 2.1. Підтримка малого та середнього підприємництва в Україні проєктами ЄС³⁴

Назва проєкту	Бюджет	Кінцева дата подання	Партнер-виконавець
EFSD — гарантія IFC для України	€3750000	23.12.2027	МФК через Програму гарантування малих позик (SLGP) - Акціонерне товариство "ОТП Банк", Україна
Конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу в Україні та Молдові — договір в межах Інвестиційної платформи сусідства (NIP)	€20910400	30.06.2032	ЄБРР
Узгодження правил і практики конкуренції та державної допомоги з законодавством ЄС	€3300000	22.06.2026	WYG Consulting Ltd
Політики та підтримка інституцій малого та середнього бізнесу (SMEPIS) Україна	€399200	13.07.2025	Ecorys у консорціумі з GIZ International Services, Офісом ефективного регулювання та Civitta
Програма відновлення МСП в Україні	€10000000	30.04.2025	GIZ (Німеччина)

³⁴ EFSD – гарантія IFC для України. EU4Business в Україні. URL: <https://eu4business.org.ua/projects/efsd-ifc-guarantee-for-ukraine/> (дата звернення: 29.11.2024).

Інклюзивний, конкурентоздатний і сталий розвиток ланцюжків доданої вартості в сільському, рибному та лісовому господарствах	€18750000	31.05.2025	Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй
Кредитна лінія EU4Business-ЄБРР (Механізм Поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі ЄС (ПВЗВТ), Програма ЄБРР- ПВЗВТ)	€19430000	11.05.2026	ЄБРР

Мале та середнє підприємництво є важливим компонентом економіки України, що забезпечує робочі місця, стимулює інновації та сприяє економічному зростанню. У цьому контексті програма EU4Business, ініційована Європейським Союзом, виступає одним із ключових інструментів підтримки та розвитку МСП в Україні.

У 2023 році ця програма профінансувала 46 проєктів, загальний бюджет яких перевищив 241 мільйон євро. Завдяки цим інвестиціям було підтримано 17 207 підприємств, створено 13 234 нових робочих місць, а товарообіг компаній зріс на 5%. Це свідчить про ефективність програми та її позитивний вплив на розвиток українського бізнесу та відіграє ключову роль у сприянні розвитку українських МСП. У 2023 році ініціатива профінансувала 46 проєктів на загальну суму понад 241 млн євро, що дозволило підтримати 17 207 компаній. Завдяки цьому було створено 13 234 нових робочих місць, а товарообіг підприємств збільшився на 5%. Один із окремих аспектів цієї програми — грантові можливості, що забезпечують підприємцям ресурси для масштабування бізнесу, реалізації інноваційних ідей та виходу на міжнародні ринки³⁵.

Фінансування, доступне в рамках цієї ініціативи, спрямоване на покриття не всіх потреб, а тільки деяких з них. До прикладу гранти цієї ініціативи

³⁵ Отримайте до 15000 євро на власну справу від EU4Business. ШоТам. URL: <https://shotam.info/otrymayte-do-15000-ievro-na-vlasnu-spravu-vid-eu4business/> (дата звернення: 30.11.2024).

дозволяють підприємцям закуповувати сучасне обладнання, що підвищує ефективність виробництва, а також забезпечувати доступ до якісної сировини та необхідних інструментів. Одним із ключових пріоритетів є створення та збереження робочих місць, що сприяє стабільності на ринку праці та економічному розвитку регіонів. Частина коштів може бути спрямована на покриття витрат на оренду приміщень для розширення виробництва чи відкриття нових офісів. Також є можливість покривати витрати на послуги, які підтримують основну діяльність підприємств, включно з консалтинговими, маркетинговими чи технічними сервісами. Фінансування також може використовуватися для покриття витрат, пов'язаних із транспортуванням продукції, перекваліфікацією працівників чи логістикою при переїзді.

Таким чином, програма EU4Business є не лише потужним фінансовим інструментом, але й ефективним засобом стимулювання підприємництва, що сприяє соціально-економічному розвитку України. Можливість отримати грантову підтримку в рамках цієї програми є унікальним шансом для підприємців, які прагнуть масштабувати свій бізнес, підвищувати конкурентоспроможність і досягати успіху на міжнародній арені.

Починаючи з 2022 року, в умовах повномасштабної війни, підтримка малого та середнього підприємництва в Україні стала кількома елементами економічної стабільності та відновлення країни. Донорська допомога як з боку міжнародних партнерів, так і від українських ініціатив, забезпечила підприємцям доступ до необхідного фінансування, допомагаючи їм продовжувати діяльність, модернізувати виробництво та адаптуватися до нових реалій.

Крім того, до проведених досліджень і картографування донорської активності в Україні за 2022-2024 роки було ідентифіковано близько 160 донорських організацій, які працюють у різних напрямках фінансування проектів. Географія донорської підтримки охоплює 26 країн світу, серед яких

ключову роль роблять США, Великобританія та Німеччина. На ці три країни припадає 48% усіх донорських програм³⁶.

Завдяки спрощеному доступу до донорських програм українські підприємці отримали нові можливості для відновлення та зростання.

Таблиця 2.2 Основні донори та їх роль у підтримці МСП в Україні 2022-2024 рр.

Група донорів	Ключові організації	Ключові організації
Міждержавні організації	ООН (ПРООН, ЮНІСЕФ), Світовий банк, ЄС	Фінансування інфраструктури, гранти, інновації
Європейські установи	Європейська комісія, ОБСЄ, Рада Європи	Гармонізація стандартів, вихід на ринки ЄС
Національні донори	Українські державні та приватні ініціативи	Підтримка локального бізнесу, кредити
Країни-донори	США, Великобританія, Німеччина	Гранти, інвестиції, технічна допомога

Грантові ініціативи зосереджуються на підтримці інновацій, розвитку регіонального бізнесу та місцевих громад, стимулюючи створення робочих місць та забезпечуючи сталий розвиток регіонів.

Ця таблиця об'єднує ключових гравців, що забезпечують фінансування та підтримку малого і середнього підприємництва в Україні в складний період.

Донорські проекти в Україні можна поділити за масштабом їхньої реалізації: деякі охоплюють всю країну, а інші зосереджені в окремих регіонах чи громадах. За останні роки (2022–2024) загальнонаціональні ініціативи стали значно популярнішими, їх кількість перевищила локальні проекти на півтора разу. На вибір території для реалізації донорських програм впливають різні фактори: близькість до зони бойових дій, потреби конкретної аудиторії, доступність ресурсів та очікувані результати. Всеукраїнські проекти часто включають не тільки масштабні загальнонаціональні програми, але й ті, що

³⁶ Грант: керівництво до дії: посібник / Ващук О., Торбас О., Лемещенко-Лагода В., Сімахова А., Мандич А. За заг. ред. Лемещенко-Лагода В., Сухих А.; Рада молодих учених при МОН. – Запоріжжя: ФОП Однорог Т.В., 2024 – 114 с.

діють в усіх країнах, крім тимчасово окупованих територій. Яскравий приклад такого підходу — ініціатива «Create with Anything» («Створюй з будь-якого»), яку фінансує LEGO Foundation. Цей проект спрямований на підтримку творчого розвитку дошкільнят, їхніх батьків і педагогів. Програма працює для всієї України, допомагаючи дітям розвиватися у складних ресурсах. Таким чином, донорські проекти не лише забезпечують необхідну допомогу, але й намагаються охопити потреби якомога більше людей, адаптуючись до країни та її громади.

Місцеві ініціативи спрямовані на конкретні громади та території, які особливо потребують допомоги. Київська область, яка постраждала в першій тижні повномасштабного вторгнення, лідером за кількістю таких проектів стала — їх нарахували близько 128. Одним із яскравих прикладів є програма «Відновлення об'єктів критичної інфраструктури, Україна», яку реалізує Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO) для фінансування Європейського Союзу. Програма охоплює ремонт і модернізацію систем водопостачання, опалення та очищення стічних вод. До неї долучилися 12 міст і селищ Київської області, які уклали угоди з NEFCO. Станом на листопад 2023 року у чотирьох із цих населених пунктів вже тривають роботи з прокладання комунікацій. За словами Юлії Шевчук, головної радниці з інвестицій NEFCO, програма впевнено рухається до завершення, яке планується на 30 липня 2024 року³⁷.

Ці місцеві ініціативи є великим кроком для відновлення життєво необхідної інфраструктури, що забезпечує жителів постраждалих регіонів базовими послугами та створює основу для подальшого розвитку громади.

Україна має багаторічний досвід співпраці з міжнародними донорськими та партнерськими організаціями. Серед ключових партнерів, з якими співпраця триває ще з 1990-х років, можна виділити Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ), Програму розвитку ООН (UNDP Ukraine) та Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Ці організації активно підтримують

---

³⁷ Оксана Гришина «НЕФКО реалізує Програму зеленого відновлення України, наші проекти відповідають принципам ESG — головна радниця з інвестицій НЕФКО Юлія Шевчук», Interfax Україна, Листопад 2023, <https://interfax.com.ua/news/interview/951256.html> (дата звернення 25.11.2024).

ініціативи, спрямовані на розвиток країни та вирішення соціально-економічних проблем. Особливо помітним стало зростання кількості нових проєктів у 2022 році. Порівняно з 2021 роком, коли було реалізовано 45 проєктів, їх кількість збільшилася майже вчетверо, досягнувши 175. Ця тенденція продовжилася і в 2023 році, що свідчить про активізацію міжнародної допомоги та підтримку України у відповідь на нові виклики³⁸.

Стійке зростання кількості проєктів демонструє довіру міжнародних партнерів до України та їхнє прагнення підтримати її розвиток у складні часи.

У 2023 році в Україні розпочато низку нових проєктів, спрямованих на підтримку культури та молодіжної політики. Водночас ініціативи, орієнтовані на допомогу ветеранам чи розвиток антикорупційних програм, залишилися на недостатньому рівні, що заборонено про обмежене фінансування чи низький результат цих сфер у донорських програмах.

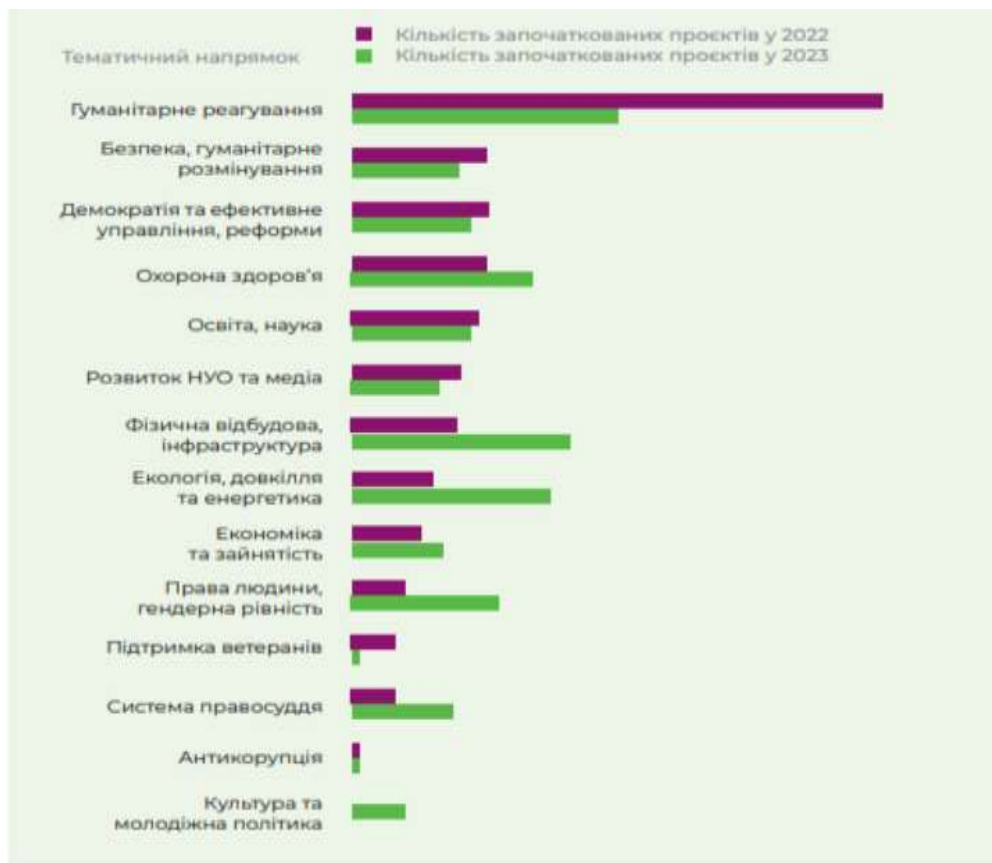

Рис.2.2. Кількість започаткованих проєктів у 2022-2023 роках³⁹

³⁸ Проєкт USAID "Економічна підтримка України". Проєкт USAID Економічна підтримка України. URL: <https://era-ukraine.org.ua/> (дата звернення: 28.11.2024).

³⁹ Інститут аналітики та адвокації URL: <https://iaa.org.ua/> (дата звернення 25.11.2024).

Для аналізу підходів до підтримки таких проектів було проведено серію інтерв'ю з представниками десяти міжнародних організацій і програм, які працюють в Україні. Серед них:

- Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) ;
- Ініціативний центр «Єднання» ;
- Міжнародний фонд «Відродження» ;
- Представництво Європейського Союзу в Україні ;
- Фонд Фрідріха Науманна за Свободу ;
- Програма розвитку ООН (ПРООН) ;
- Програма MATRA Посольства Нідерландів ;
- Фонд «Євразія» ;
- РАСТ в Україні ;
- Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) .

Під час планування пріоритетних напрямків діяльності ці організації керуються своїми статутними положеннями, загальновизнаними цінностями та цілями. Особливу увагу вони приділяють узгодженню своїх ініціатив із Цілями сталого розвитку (ЦСР), що дозволяє забезпечити глобальну координацію дій⁴⁰.

Варто зазначити, що в рамках однієї програми часто комбінуються кілька взаємопов'язаних завдань. Наприклад, проект може одночасно стосуватися як розвитку культури, так і соціальної підтримки молоді. Такий підхід розробити більш ефективно вирішувати складні проблеми, однак ускладнює чітке визначення спеціалізації конкретної ініціативи.

Отже, 2023 рік показав значний прогрес у сфері культури та молодіжної політики, хоча питання підтримки ветеранів та боротьби з корупцією потребують додаткової уваги. Інтеграція глобальних стандартів, таких як ЦСР, і далі сприятиме створенню ефективних рішень для складних суспільних викликів.

Підтримка малого та середнього підприємництва в Україні є ключовим аспектом економічного відновлення та стабільності країни в умовах військових

---

⁴⁰ Цілі сталого розвитку [URL:https://sdgs.un.org/goals](https://sdgs.un.org/goals) (дата звернення 27.11.2024).

викликів. Ініціативи, представлені на Міжнародній конференції з питань відновлення України (URC2024) у Берліні, а також програми донорів, таких як Європейський Союз, США та міжнародні організації, забезпечують підприємцям доступ до фінансування, грантових можливостей та технічної допомоги.

Аналіз донорської активності за 2022–2024 роки показав значне збільшення проєктів, орієнтованих на підтримку культури, молодіжної політики та інновацій. Одночасно недостатньо уваги приділити питанням підтримки ветеранів та боротьби з корупцією. Пріоритети міжнародних організацій узгоджуються з цілями сталого розвитку (ЦСР), що сприяє інтеграції глобальних стандартів в український контекст.

Загалом підтримка МСП стала вагомим елементом стратегії економічного відновлення України. Завдяки міжнародній допомозі підприємці забезпечують нові можливості для адаптації, інновацій та стабільного розвитку. Проте подальший прогрес потребує посилення уваги до соціально чутливих сфер, таких як підтримка ветеранів і боротьба з корупцією. Це сприяти не лише економічному, а й соціальному відродженню країни.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

3.1. Аналіз міжнародного досвіду підтримки малого та середнього підприємництва

Повномасштабна війна, розв'язана росією проти України, створила глибоку економічну кризу, наслідки якої відчують мільйони громадян. Втрата роботи, зупинка підприємств та вимушене переселення значної кількості людей стали викликом не тільки для нашої країни, але й для сусідніх держав. У такій ситуації мале та середнє підприємництво набуває особливу важливість, адже саме він здатний стати двигуном економічного відновлення та забезпечити робочі місця для тих, хто цього найбільше потребує. Для досягнення успіху Україні необхідно вивчити найкращі практики інших країн, які мають значний досвід підтримки підприємців у кризових умовах.

Війна суттєво вплинула на ринок праці України. За офіційними даними, вже втрачено близько 4,8 мільйонів робочих місць, і ця цифра може зрости до 7 мільйонів, якщо бойові дії триватимуть. Водночас навіть після завершення війни швидке повернення до воєнного рівня зайнятості є малоімовірним. На думку експертів, відновити лише трохи більше 3 мільйонів робочих місць⁴¹.

Найбільше постраждали підприємства малого та середнього бізнесу. У зонах активних бойових дій багато компаній зупинили роботу або були зруйновані. Крім того, хто зміг змінити розташування свого підприємництва у безпечні регіони, стикаються з браком ресурсів, інфраструктури та фінансів. Проблеми загострює те, що державна підтримка часто не може покрити всі їхні потреби, змушуючи підприємців вкладатися на власні сили або шукати допомоги у міжнародних донорів.

---

⁴¹ Світовий банк в Україні. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення 23.11.2024р.)

Крім внутрішніх проблем, економічна криза в Україні впливає й на сусідні держави. Мільйони українських біженців, яким надано тимчасовий притулок у Польщі, Румунії, Словаччині та інших країнах, створюють додаткові навантаження на їхні ринки праці та соціальні системи. Якщо війна затягнеться, це може перерости у тривалу кризу, яка позначиться як на економіках цієї держави, так і на становищі самих українців за кордоном.

Вирішення цих проблем багато в чому залежить від того, ефективно Україна може адаптувати досвід інших країн. У світі є чимало прикладів успішної підтримки підприємців та безробітних у кризових умовах. Наприклад, у США, Німеччині, Канаді та Франції діють спеціальні програми, які стимулюють людей, які втратили роботу, створюють власний бізнес. Такі заходи спрямовані на розвиток стратегічно важливих секторів економіки, що не тільки сприяє зайнятості, але й забезпечує довгострокове економічне зростання.

Особливо цікавим для України є досвід США, де пріоритетними для підтримки є вісім галузей, включаючи аерокосмічну, фармацевтичну, комп'ютерну та галузь програмного забезпечення. Уряд активно інвестує в ці сектори, створюючи мільйони робочих місць і генеруючи значні податкові надходження. Такий підхід демонструє, що концентрація ресурсів у ключових сферах може стати основою для відновлення економіки навіть у складних умовах.

Програма розвитку ООН (ПРООН) є ключовим міжнародним партнером у сфері підтримки реформ та модернізації інфраструктури в Україні. Організація інших має важливу роль у реалізації ініціатив, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, подолання соціально-економічної нерівності та відновлення регіонів, що зазнали руйнувань через військові дії.

Одним із прикладів ефективної діяльності ПРООН є співпраця з органами місцевої влади для реалізації конкретних проектів на регіональному рівні. Так, у липні 2023 року керівництво Одеської обласної військової адміністрації (ОВА), на чолі з Олегом Кіпером, провело переговори з представниками ПРООН. На ході зустрічі було обговорено фінансування та впровадження 13

проектів на загальну суму близько 1,5 млрд грн. Ці ініціативи охоплюють заходи з відновлення пошкодженої інфраструктури, підтримки місцевих громад та створення умов для розвитку малого та середнього підприємництва в регіонах⁴².

Досвід ПРООН демонструє, що успішне залучення міжнародних партнерів до процесу відновлення та розвитку бізнес-середовища дозволяє значно посилити ефективність державної політики. Грамотне поєднання ресурсів, технічної експертизи та регіональної взаємодії розвинуло стійких економічних моделей, орієнтованих на підтримку малого бізнесу як основи економічного зростання.

Вивчення цього досвіду та його адаптація до національних умов може стати основою для розробки нових стратегій підтримки підприємництва в Україні. Сприяння міжнародному партнерству, зокрема через програми технічної та фінансової допомоги, здатне забезпечити ефективне функціонування малого та середнього бізнесу, що є руйнівною силою економічного розвитку країни.

Світовий банк є єдиною з провідних міжнародних фінансових інституцій, яка змінює ключову роль у підтримці економічного розвитку та відновлення України. Організація надає масштабну фінансову допомогу, сприяє покращенню інфраструктури, стимулюванню економічної активності та підтримці стабільності країни в умовах глобальних та внутрішніх викликів.

З початку лютого 2022 року Група Світового банку здійснила безпрецедентну мобілізацію ресурсів для України, загальна сума яких перевищила 51 мільярд доларів США. Із цієї суми 41 мільярд доларів США вже фактично передано Україні для реалізації критично важливих програм та ініціатив, які стосуються відновлення інфраструктурних об'єктів, підтримки соціальної сфери та забезпечення економічної стабільності. Важливо підкреслити, що 95% цього фінансування надійшло за рахунок міжнародних

---

⁴² Голова Одеської ОВА Олег Кіпер зустрівся з представниками Програми розвитку ООН URL: <https://oda.od.gov.ua/golova-odeskoyi-ova-oleg-kiper-zustrivsya-z-predstavnykamy-programy-rozvytku-oon/> (дата звернення 23:11.2024).

донорів та партнерів у розвитку, що забезпечує високий рівень глобальної солідарності з Україною⁴³.

Досвід співпраці зі Світовим банком демонструє ефективність залучення зовнішньої фінансової допомоги для вдосконалення державної політики підтримки малого та середнього підприємництва. Такі ресурси можуть бути спрямовані на розвиток сучасної інфраструктури, що створює базу для роботи бізнесу, зокрема малого та середнього сектору, який є російською силою національної економіки.

Враховуючи міжнародний досвід, інтеграція фінансових інструментів Світового банку в національні програми дозволить Україні забезпечити системну підтримку підприємництва, покращити доступ до ресурсів для бізнесу та посилити стійкість економічного середовища. Ця модель допомоги може стати на першому етапі на шляху до створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу як основи економічного відродження країни.

Європейська комісія займає ключову роль у наданні Україні фінансової та технічної підтримки через низку програм, спрямованих на розвиток різних сфер економіки та суспільства. Особливе місце в цій діяльності посідає програми грантової допомоги, які відкривають нові можливості для науковців, інноваторів та представників малого й середнього підприємництва.

Однією з найбільш значущих ініціатив є програма «Горизонт Європи» – рамкова програма Європейського Союзу у сфері досліджень та інновацій, розрахована на період 2021–2027 років. Загальний бюджет програми становить 95,5 мільярда євро, що дозволяє підтримувати масштабні наукові дослідження та інноваційні проекти на міжнародному рівні. Для України участь у цій програмі є важливою можливістю для інтеграції в європейський науковий простір, отримання фінансування на реалізацію інноваційних ідей та залучення сучасних технологій у розвиток національного підприємництва⁴⁴.

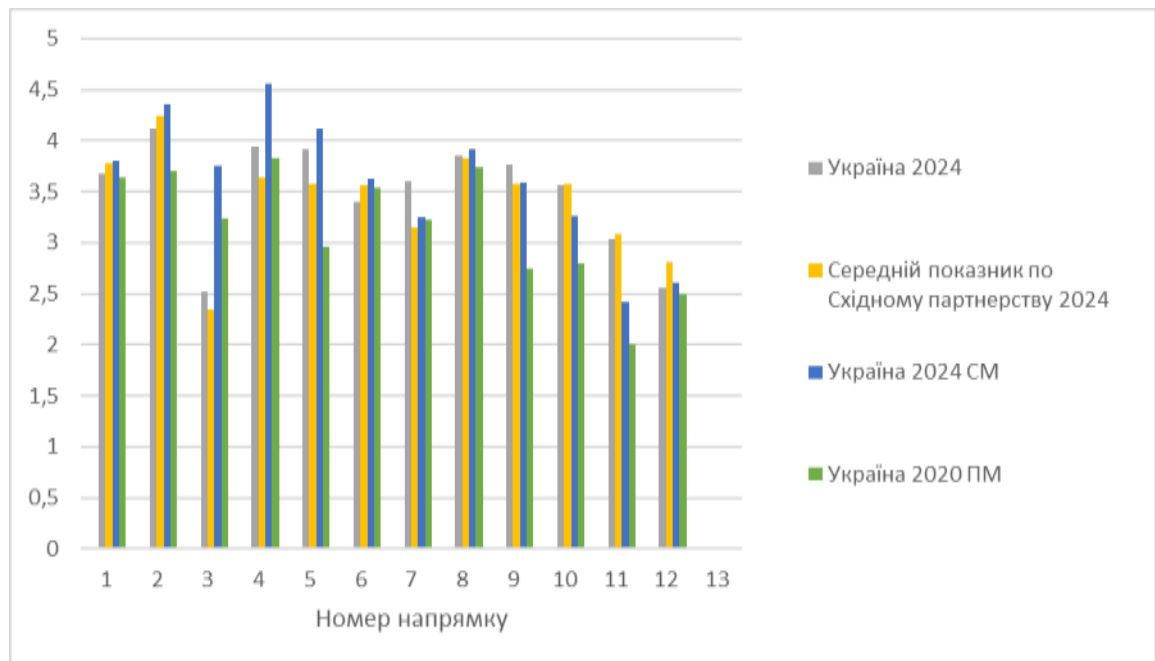
⁴³ Світовий Банк - фінансова підтримка для України
URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine>
(дата звернення 19.11.2024).

⁴⁴ Програма Горизнт Європа URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/> (дата звернення 20.11.2024).

Програми розвитку регіонів – ініціативи, які реалізуються через Європейські фонди регіонального розвитку та сприяють економічному зростанню та інтеграції окремих регіонів України.

Досвід співпраці з Європейською комісією демонструє, що об'єднання європейської грантової підтримки з національними програмами може стати ефективним механізмом для вдосконалення державної політики підтримки малого та середнього бізнесу. Участь у європейських програмах сприяє не лише фінансуванню інноваційних проєктів, а й підвищенню професійного потенціалу, розвитку сучасних технологій та створенню умов для стійкого економічного зростання України.

Таким чином, адаптація цього досвіду дозволить Україні посилити підтримку підприємців, стимулювати наукові дослідження та зміцнити конкурентоспроможність малого й середнього бізнесу в умовах глобальної економіки.

Рисунок 3.1. Бали індексу політики щодо МСП для України⁴⁵

На основі представленого Рисунка 3.1. можна проаналізувати стан підтримки малого та середнього підприємництва в Україні з акцентом на

⁴⁵ ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту». URL: https://epo.org.ua/downloads/UKR_SME_policy_index_2024.pdf (дата звернення: 29.11.2024).

ключові напрями, що оцінюються через низку показників. Дані ілюструють динаміку змін за кілька років у різних аспектах політики підтримки МСП, а також їх порівняння із середнім показником інших країн.

Напрямок 1 - інституційна та нормативна база політики щодо МСП, оцінка цього показника демонструє помірний рівень розвитку із середньою оцінкою 3,68 у 2024 році, що трохи нижче за середній показник країн Східного партнерства (3,78). У порівнянні з 2020 роком (3,64), спостерігається незначне покращення, але цей напрямок потребує додаткового вдосконалення для досягнення кращої інституційної ефективності.

Напрямок 2 - операційне середовище в Україні, має досить високий показник – 4,11 (2024), що лише трохи поступається середньому значенню для країн Східних партнерів (4,24). У порівнянні з 2020 роком (3,70), спостерігається значний прогрес. Це свідчить про успішні реформи у спрощенні регуляторного середовища для підприємців.

Напрямок 3 - Банкрутство та "другий шанс" цей аспект залишається слабким місцем політики з оцінкою 2,52 (2024), що трохи перевищує середній показник по Східному партнерству (2,35). Порівняно з 2020 роком (3,24), спостерігається значне зниження, що вказує на необхідність розробки програм підтримки підприємців, які зазнали банкрутства.

Напрямок 4 - навчання підприємництва та жіноче підприємництво, у 2024 році показник України становить 3,95, що перевищує середнє значення ЄаР (3,64) та демонструє покращення у порівнянні з 2020 роком (3,83). Це свідчить про ефективні зусилля у сфері навчання підприємців, зокрема жінок, проте є потенціал для подальшого розвитку.

Напрямок 5 - навички МСП оцінка навичок у 2024 році дорівнює 3,91, що вище середнього показника Східних партнерів (СП) (3,57), але значно перевищує результат 2020 року (2,97). Це демонструє успіхи у покращенні кваліфікації підприємців.

Напрямок 6 - доступ до фінансів у 2024 році доступ до фінансів отримав оцінку 3,40, що лише трохи нижче за середній рівень СП (3,56). У порівнянні з

2020 роком (3,54), показник зменшився, що вказує на потребу у вдосконаленні фінансової підтримки, включаючи грантові програми та кредитування.

Напряму 7 - державні закупівлі оцінка для цього напрямку у 2024 році становить 3,61, що перевищує середній рівень СП (3,15) та свідчить про певний прогрес. Порівняно з 2020 роком (3,25), результат покращився, що свідчить про активну участь МСП у державних закупівлях.

Напряму 8 - стандарти та регуляції у 2024 році показник становить 3,86, що трохи перевищує середній рівень СП (3,83). У порівнянні з 2020 роком (3,75), спостерігається незначне покращення. Це підтверджує важливість продовження гармонізації стандартів із європейськими нормами.

Напряму 9 - інтернаціоналізація МСП власне показник цього напрямку у 2024 році складає 3,77, що суттєво перевищує середній рівень СП (3,58), але порівняно з 2020 роком (3,60) демонструє стабільність. Це вказує на позитивні результати у розширенні можливостей для виходу МСП на міжнародні ринки.

Напряму 10 - послуги з розвитку бізнесу у 2024 році показник становить 3,57, що відповідає середньому рівню СП (3,57), але демонструє зростання у порівнянні з 2020 роком (2,80). Це підкреслює ефективність впровадження нових інструментів підтримки бізнесу.

Напряму 11 - інноваційна політика для МСП оцінка цього напрямку в 2024 році становить 3,03, що нижче середнього рівня СП (3,09) і демонструє зменшення порівняно з 2020 роком (2,01). Це підкреслює нагальну потребу у впровадженні інноваційних рішень та стимулюванні технологічного розвитку.

Напряму 12 - політика зеленої економіки для МСП згідно з оцінками, у 2024 році цей напрям отримав показник 2,56, що є нижчим за середній рівень країн Східного партнерства (2,81). У порівнянні з 2020 роком (2,49), спостерігається незначне покращення. Проте рівень залишається низьким, що вказує на обмежену кількість стимулів для підприємців впроваджувати екологічно орієнтовані практики. Це свідчить про необхідність активізації політики у сфері екологічно орієнтованого бізнесу, адже це вкрай важливо, та в цьому напрямку потрібно розвиватися.

Загальний аналіз демонструє певний прогрес у багатьох аспектах підтримки МСП в Україні, проте існують напрями, що потребують суттєвого вдосконалення, зокрема банкрутство, зелена економіка та інновації. Результати свідчать про ефективність низки реформ, але для подальшого покращення важливо враховувати міжнародний досвід і посилювати підтримку через державні та міжнародні програми.

Світовий досвід підтримки малого і середнього підприємництва демонструє важливість комплексного підходу до стимулювання бізнесу через фінансові інструменти, регуляторні реформи та інноваційні програми. Актуальний розвиток інвестиційної діяльності в Україні за перший квартал 2024 року вказує на необхідність врахування цих світових практик для стійкого відновлення економіки.

Попри воєнні виклики, Україна демонструє стійкість завдяки зусиллям уряду, міжнародній фінансовій підтримці та адаптивності бізнесу. Згідно з даними на березень 2024 року, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) досягли 55,8 млрд доларів США . Основні інвестиції відійшли в промисловість (38,9%) та торгівлю (17%). Головні країни-інвестори включають Кіпр (31,6%), Нідерланди (20,8%), Великобританію (4,8%) та Німеччину (4,3%) . Попри це, залучення додаткових ресурсів потребує впровадження успішних міжнародних практик. Країни ЄС активно впроваджують програми, що забезпечують доступ підприємців до фінансування. Крім того, програма COSME надає гранти на підтримку інноваційних та експортно орієнтованих підприємств. Подібні програми в Україні включають Ukraine Facility , у межах якого Європейська комісія виділила 50 млрд євро на 2024–2027 роки. Ці витрати спрямовуються на стимулювання економічного відновлення⁴⁶.

У країнах Східної Європи, зокрема Польщі та Чехії, індустріальні парки стали інструментом залучення інвестицій та розвитку регіональної економіки. В Україні вже зареєстровано 81 індустріальний парк , а державні стимули на їх

---

⁴⁶ Інвестиційна діяльність в Україні за 1 квартал 2024 року | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku&showMenuTree=true> (дата звернення: 29.11.2024).

розвиток передбачають фінансування розміром 1 млрд гривень у 2024 році. такі ініціативи дозволяють підприємствам скоротити час на запуск виробництва та отримати доступ до необхідної інфраструктури. У Німеччині широко застосовуються державні гарантії для спрощеного кредитування малого бізнесу, що знижує фінансові ризики банків і відкриває доступ до позик для підприємців. В Україні діють податкові канікули для новостворених компаній та механізми державної підтримки інвестиційних проектів із великими вкладеннями, зокрема компенсацію частини витрат на інфраструктуру. Світова практика відновлення, як це було в Хорватії чи Боснії, програв, що розмінування території є критичним місцем для залучення інвестицій. В Україні реалізуються масштабні проекти гуманітарного розмінування, включно з програмою CWDSU , що забезпечує технічну допомогу на 47 млн доларів США. Ця діяльність створює передумови для відновлення сільського господарства та інфраструктурних проектів⁴⁷.

Міжнародний досвід підтримки малого та середнього підприємництва демонструє важливість комплексного підходу до фінансової допомоги, інфраструктурної підтримки та створення сприятливого бізнес-середовища. Україна вже почала впроваджувати ці механізми через міжнародні програми, податкові стимули та розвиток індустріальних парків. Даліше використання світових практик, адаптованих до національних умов, стане запорукою стійкого економічного зростання та успішного відновлення країни.

---

⁴⁷ Інвестиційна діяльність в Україні за 1 квартал 2024 року | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku&showMenuTree=true> (дата звернення: 29.11.2024).

3.2 Рекомендації щодо вдосконалення державної політики підтримки малого та середнього підприємництва в Україні

Досить цікавою є публікація Ігоря Марчука на сайті "Економічної правди", варто звернути увагу на кілька ключових аспектів, які він висвітлює в контексті підтримки малого та середнього бізнесу в Україні. У своїй статті він підкреслює важливість системного діалогу між бізнесом і владою, що є необхідним для вирішення актуальних проблем підприємців. Це особливо актуально для мікро- та малого та середнього підприємництва, які часто стикаються з труднощами в розробці та впровадженні нормативно-правових актів.

Стратегія, що орієнтована на відновлення та розвиток малого бізнесу в Україні, зокрема її основи, закладені в європейських актах, є слушною. Однак важливо зробити акцент на правильному розподілі уваги та ресурсів між усіма категоріями підприємців, оскільки їх потреби значно відрізняються. Це включає відродження сімейного підприємництва, підтримку самозайнятих осіб та розвиток інклюзивних форм підприємництва серед соціально вразливих груп. Водночас, стратегічною перевагою є і підтримка цифрової економіки та колаборативних платформ, які створюють нові можливості для розвитку підприємництва в Україні⁴⁸.

Крім того, Марчук акцентує увагу на необхідності дерегуляції та покращення адміністративного середовища для малого бізнесу, що є важливою умовою для його розвитку та детінізації. Враховуючи приклади ініціатив, які сприяють зниженню навантаження на підприємців, Україні слід взяти на озброєння європейські принципи, які дозволяють зменшити бюрократичні бар'єри.

У підсумку для досягнення успіху стратегія повинна отримати еволюційний підхід до розвитку підприємництва та запроваджувати адаптовані механізми, що підтримуються на кожному етапі розвитку підприємця. Збереження спрощеної системи оподаткування та її вдосконалення з

---

⁴⁸ Економічна правда. Який фундамент для розвитку підприємництва закладає держава. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/04/8/712091/> (дата звернення: 30.11.2024).

урахуванням європейського досвіду стане прогресивним кроком на шляху до створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

малий та середній бізнес є фундаментальною складовою економіки кожної країни, сприяючи ключовій ролі у створенні робочих місць, залученню інновацій та підтримці економічного зростання. Для України, яка перебуває в умовах активних цих соціально-економічних трансформацій, розвиток сектора є надзвичайно прибутковим. Однак наявні виклики, такі як регуляторні бар'єри, недостатня фінансова підтримка та обмежений доступ до інфраструктури, потребують невідкладних заходів.

Оптимізація державної політики у сфері підтримки малого та середнього підприємництва має стати стратегічним напрямком реформування національної економіки. Підвищення ефективності цієї політики сприятиме створенню сприятливого середовища для бізнесу, покращенню інвестиційного клімату та забезпеченню сталого економічного розвитку.

У цьому контексті важливі основні напрямки вдосконалення державної підтримки, що відповідають сучасним викликам та перспективам розвитку української економіки.

1) Реформування нормативно-правової бази необхідно здійснити комплексне оновлення законодавства, яке регулює діяльність бізнесу. Пріоритетними напрямками є спрощення податкової системи, спрощення процедури державної реєстрації, ліцензування та оптимізація інших адміністративних механізмів. Це дозволяє усунути бюрократичні перепони, що гальмують розвиток малого та середнього підприємництва;

2) розширення фінансової підтримки важливо забезпечити доступ підприємств до фінансових ресурсів шляхом розвитку систем кредитування, державних та приватних інвестиційних програм. Особливий акцент слід зробити на створенні фондів підтримки малого бізнесу, які забезпечують цільові фінансові ресурси для підприємців та сприяють їх стійкості;

3) розвиток бізнес-інфраструктури формування сучасної інфраструктури для бізнесу є ключовим чинником його розвитку. Створення технологічних парків, інкубаторів стартапів, інноваційних центрів та інших об'єктів сприятиме покращенню умов для підприємців, підвищенню їхньої конкурентоспроможності та впровадження нових технологій;

4) стимулювання інноваційної діяльності інновації мають стати основою

економічного зростання. Держава повинна впроваджувати програми підтримки науково-дослідницької діяльності та технологічного оновлення, стимулювати розвиток інноваційних підприємств та стартапів, а також сприяти інтеграції результатів досліджень у реальний бізнес;

5) посилення кадрового потенціалу це забезпечення якісної освіти та професійної підготовки є критичним місцем для створення кваліфікованої робочої сили. Розвиток програми навчання та підвищення кваліфікації сприятиме формуванню компетентних кадрів, що є необхідними умовами для продуктивної діяльності підприємств;

6) підтримка експортного потенціалу сприяння виходу українських підприємств на міжнародні ринки має стати одним із пріоритетів державної політики. Розвиток систем підтримки експортерів, зокрема через доступ до торговельної інформації та фінансових інструментів, допоможе підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність на глобальному рівні;

7) сприяння цифровізації економіки

Впровадження цифрових технологій є інструментом підвищення ефективності малого та середнього бізнесу. Держава повинна стимулювати використання цифрових рішень, підтримувати розвиток цифрових інновацій та створювати умови для автоматизації бізнес-процесів у різних секторах економіки⁴⁹.

---

⁴⁹ О Біннатов - управління: концепції, парадигма, розвиток, 2024. РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СТИМУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ . journal.in.ua

Досвід розвинених країн, що успішне функціонування МСБ значною мірою залежить від сприятливого ринкового середовища та адекватної державної підтримки. Наприклад, у Німеччині понад 60% суб'єктів малого бізнесу функціонують у сукупності товариств з обмеженою відповідальністю (ТОВ), темпи зростання обсягів власних коштів залишаються стабільними, навіть у складних економічних умовах. Дослідження центрального банку Німеччини у 2021 році показало, що за рахунок ефективної підтримки МСБ їхні доходи дозволили збільшити власні витрати підприємства на 25% до середнього⁵⁰.

Досвід підтверджує, що в умовах постійних змін цей ринок держави має розвивати активну роль у створених умовах для розвитку підприємництва. Це лише забезпечує стійкість бізнесу, але й сприяє його інтеграції в міжнародні економічні процеси.

В Україні необхідно створити доступні програми кредитування та грантової підтримки для підприємців, зокрема у сферах, які мають високий потенціал розвитку. Це можна включати:

- запровадження державних гарантій для кредитів МСБ, спрощення процедури отримання фінансування;
- надання грантів на інноваційні проекти, орієнтовані на експорт;
- формування галузевих переваг.

Світовий досвід показує, що фокусування на стратегічно важливих галузях має найбільшу віддачу. Для України такими напрямками можуть стати:

- аграрний сектор, який має значний експортний потенціал;
- інформаційні технології та розробка програмного забезпечення;
- легка промисловість, орієнтована на внутрішній ринок.

Державна політика має забезпечити підтримку цих галузей через податкові стимули, інвестиції в інфраструктуру та сприяння виходу на міжнародні ринки.

---

⁵⁰ ПО Бобро - 2024. Державна фінансова підтримка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу .

Також важливою є підтримка стартапів та інновацій Україні варто звернути увагу на розвиток стартап-екосистеми. У розвинутих країнах, таких як США, створення сприятливих умов для інноваційного підприємництва допоможе генерувати нові робочі місця та підвищувати конкурентоспроможність економіки. Запровадження бізнес-інкубаторів та акселераторів для підтримки стартапів може стати кроком у цьому напрямку.

Не менш важливі є освітні програми та консультаційна підтримка, адже для багатьох підприємців брак знань і досвіду стає серйозною перешкодою. Держава має інвестувати в освітні програми для підприємців, зокрема:

- навчальні курси з управління бізнесом, фінансами та маркетингом;
- створення центрів консалтингу, де підприємці можуть отримати фахову допомогу.

Особливу увагу слід приділити підтримці МСБ у регіонах. Недостатня інфраструктура, високі транспортні витрати та брак ринків збуту часто є перешкодами для розвитку бізнесу. Інвестиції в регіональну інфраструктуру, зокрема створення індустріальних парків, можуть значно підвищити ефективність підприємницької діяльності.

Використання найкращих практик інших країн та адаптація їх до українських реалій дозволяє створити дієвий механізм підтримки, який стане основою для економічного зростання та стійкого розвитку. Лише системний підхід на підтримку МСБ дозволить Україні ефективно подолати сучасні виклики та забезпечити економічну стабільність.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі Проведене дослідження підтверджує важливість державної політики підтримки малого та середнього підприємництва для забезпечення стабільного економічного розвитку України. Малий і середній бізнес є основою економічної системи, сприяючи створенню робочих місць, стимулюванню інновацій та підвищенню конкурентоспроможності. Державна політика в цій сфері використовує широкий спектр інструментів, зокрема фінансову, освітню та консультаційну підтримку, стимулювання інноваційної діяльності та інтеграцію українських підприємств у міжнародні економічні процеси.

На сучасному етапі, з огляду на виклики воєнного часу, з перевагою є розробка програми, яка враховує потреби бізнесу в адаптації до нових умов. Запроваджені заходи, такі як пільгове кредитування, гранти на розвиток інновацій, створення бізнес-інкубаторів і кластерів, значно покращують умови для функціонування підприємництва. Крім того, сприяння виходу МСП на міжнародні ринки розширює їхній експортний потенціал і формує позитивний імідж України на світовій арені.

Встановлено, що, якщо існують програми підтримки, сектор малого та середнього підприємництва стикається з численними викликами, такими як недостатнє фінансування, високі податкові навантаження та обмежений доступ до ресурсів. Водночас позитивні тенденції, такі як розвиток інфраструктури підтримки та інтеграції з європейськими ринками, свідчать про поступове відновлення бізнес-активності.

Дослідження показують чітку тенденцію до зростання обсягів грантового фінансування, з особливим акцентом на гуманітарні потреби та відбудову інфраструктури в умовах війни, з одночасним збільшенням підтримки малого та середнього бізнесу. Водночас існує потреба в більш гнучких процедурах і

покращенні комунікації між донорами та заявниками. Сформовано список основних донорів, що діють в Україні станом на 2024 рік.

Основні проблеми включають регуляторні бар'єри, обмежений доступ до пільгового фінансування та недостатню підтримку інноваційних ініціатив. Особливо актуальними ця проблема є в контексті воєнного стану, що посилює економічну нестабільність. Вирішення цих питань потребує стратегічного підходу з боку держави та залучення міжнародної підтримки. Основні проблеми включають регуляторні бар'єри, обмежений доступ до пільгового фінансування та недостатню підтримку інноваційних ініціатив. Особливо актуальними ця проблема є в контексті воєнного стану, що посилює економічну нестабільність. Вирішення цих питань потребує стратегічного підходу з боку держави та залучення міжнародної підтримки.

Ефективна реалізація державної політики підтримки малого та середнього підприємництва є ключовою умовою для формування інноваційної, динамічної та соціально орієнтованої економіки. Успішна інтеграція напрацьованих механізмів сприятиме сталому економічному зростанню України, зміцненню її економічної стабільності та підвищенню добробуту населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грант: керівництво до дії: посібник / Ващук О., Торбас О., Лемещенко-Лагода В., Сімахова А., Мандич А. За заг. ред. Лемещенко-Лагода В., Сухих А.; Рада молодих учених при МОН. – Запоріжжя: ФОП Однорог Т.В., 2024 – 114 с.
2. EFSD – гарантія ІФС для України. EU4Business в Україні. URL: <https://eu4business.org.ua/projects/efsd-ifc-guarantee-for-ukraine/> (дата звернення: 29.11.2024).
3. From resilience to recovery: broad international alliance for small and medium-sized enterprises in Ukraine. Federal Ministry for Economic Cooperation and Development. URL: <https://www.bmz.de/en/news/press-releases/urc-broad-international-alliance-for-sme-in-ukraine-215440> (дата звернення: 27.11.2024).
4. GEM Global Entrepreneurship Monitor. GEM Global Entrepreneurship Monitor. URL: <https://www.gemconsortium.org/report/report-on-the-entrepreneurial-ecosystem-in-ukraine-2> (дата звернення: 11.11.2024).
5. Tulchynska, S.O., Tkachenko, T.P. and Hrashchenko, M.V. (2017), "Threats to the economic security of smallbusiness", Investytsii: pratyka ta dosvid, vol. 23, pp. 31—33
6. Бавико О. Є. НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА МЕХАНІЗМИ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ Ефективна економіка №12 2017. Журнал «Ефективна економіка» - наукове фахове видання з питань економіки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5985> (дата звернення: 28.09.2024).
7. Банк даних | Державна служба статистики України. Головна | Державна служба статистики України. URL: [https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_REGISTER_OF_STATISTICAL_UNITS\(19.0.0\)&filter=ACT_ENTRP*](https://stat.gov.ua/uk/explorer?urn=SSSU:DF_REGISTER_OF_STATISTICAL_UNITS(19.0.0)&filter=ACT_ENTRP*). (дата звернення: 11.11.2024).
8. Бізнес - Центр економічної стратегії. Центр економічної стратегії. URL: <https://ces.org.ua/category/research-list/business/> (дата звернення: 11.12.2024).

9. Біляк Т. О., Бірюченко С. Ю., Бужимська К. О. та ін. Основи підприємництва; під заг. ред. Н.В. Валінкевич. Житомир : ЖДТУ, 2019. 493 с.
10. Біляк Т.О Бірюченко С.Ю Бужимська К.О та ін. Основи підприємництва : підручник. Житомир, 2019. с. 9-10.
11. Варналій З. Мале підприємство в умовах ринкового господарювання. Економіка і організація управління. 2016. № 1. С. 58–79
12. Голова Одеської ОВА Олег Кіпер зустрівся з представниками Програми розвитку ООН URL: <https://oda.od.gov.ua/golova-odeskoyi-ova-oleg-kiper-zustrivsyia-z-predstavnykamy-programy-rozvytku-oon/> (дата звернення 23.11.2024).
13. Господарський кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 27.11.2024).
14. Дія.Бізнес. Дія.Бізнес Старт. URL: https://business.diia.gov.ua/finance/handbook/yaki_programi_dostupu_do_finansuvannya_dlya_msp_e_v_ukrayini_v_chomu_vidminnosti (дата звернення: 14.11.2024).
15. Доходи зведеного бюджету України (2014-2024). МІНФІН. URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/> (дата звернення: 29.11.2024).
16. ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту». URL: https://epo.org.ua/downloads/UKR_SME_policy_index_2024.pdf (дата звернення: 29.11.2024).
17. Дудчик О. Ю. Роль малого та середнього бізнесу в економіці України / О. Ю. Дудчик, М. В. Яренчак, Л. Н. Бабінян // Проблеми системного підходу в економіці. - 2019. - Вип. 6(2). - С. 65-70. - Режим доступу URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_6\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_6(2)_11) (дата звернення: 28.09.2024).
18. Економічна правда. Який фундамент для розвитку підприємництва закладає держава. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/04/8/712091/> (дата звернення: 30.11.2024).

19. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=c6f1c10b-791e-4067-8580-09e2f2739f8e&tag=ZonaVilnoiTorgivliMizhUkrainoiuTas> (дата звернення: 22.11.2024).

20. Зроблено в Україні | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2ed8e355-81de-49ea-9bdd-ba28db7e0710&title=ZrobленоVUkraini> (дата звернення: 09.11.2024).

21. Інвестиційна діяльність в Україні за 1 квартал 2024 року | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku&showMenuTree=true> (дата звернення: 29.11.2024).

22. Інвестиційна діяльність в Україні | Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-4f7f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku&showMenuTree=true> (дата звернення: 29.11.2024).

23. Інститут аналітики та адвокації URL: <https://iaa.org.ua/> (дата звернення 25.11.2024).

24. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua> (дата звернення: 11.11.2024).

25. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://www.ier.com.ua/ua> (дата звернення: 11.11.2024).

26. Кувік, В. М. (2023). ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. (36). 104-109. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/709>

27. Лазур П. ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ФЕНОМЕНА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЙОГО НАУКОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.

Науковий вісник, 2006. № 16.6. С. 286. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2006/16_6/285_Lazur_16_6.pdf (дата звернення: 28.09.2024).

28. Міністерство Фінансів України. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/novi_initsiativi_pidtrimki_pidpriemstv_pid_chas_konferentsii_vidnovlennia_ukraini_2024_viziia_fond_rozvitku_pidpriemnitstva_20_ta_alians_za_stiikist_malikh_ta_serednikh_pidpriemstv-4668 (дата звернення: 28.11.2024).

29. О Біннатов - управління: концепції, парадигма, розвиток, 2024. РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СТИМУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ . journal.in.ua

30. О. М. Носков - 2023 - repositsc.nuczu.edu.ua . ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17816/1/Noskov.pdf> (дата звернення: 28.10.2024)

31. Оксана Гришина “НЕФКО реалізує Програму зеленого відновлення України, наші проєкти відповідають принципам ESG — головна радниця з інвестицій НЕФКО Юлія Шевчук”, Interfax Україна, Листопад 2023, <https://interfax.com.ua/news/interview/951256.html> (дата звернення 25.11.2024).

32. Отримайте до 15000 євро на власну справу від EU4Business. ШоТам. URL: <https://shotam.info/otrymayte-do-15000-ievro-na-vlasnu-spravu-vid-eu4business/> (дата звернення: 30.11.2024).

33. П Лашин - Суспільство та національні інтереси, 2024 . МЕТОДИ ТА ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА. Режим доступу URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/13981> (дата звернення: 11.11.2024).

34. ПО Бобро - 2024. Державна фінансова підтримка розвитку підприємств малого та середнього бізнесу .

35. Податок на прибуток підприємств. Інформує Податкова Служба. - Укрлегпром. URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/zminy-opodatkuvannya-podatkom-na-prybutok-pidpryyemstv-informuye-podatkova-sluzhba/> (дата звернення: 29.11.2024).

36. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text> (дата звернення: 28.10.2024).

37. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 бер. 2012 р. № 4618-VI за станом на 25.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 28.10.2024).

38. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2013 № 4618-VI : станом на 5 жовт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

39. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення: 11.11.2024)

40. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-p#Text> (дата звернення: 28.10.2024)

41. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 30.08.2024 № 821-р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-p#Text> (дата звернення: 11.11.2024).

42. ПРОБЛЕМИ ТА ОЧІКУВАННЯ МСП ПІД ЧАС ВІЙНИ. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: [http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/Anhel_CIPE_23.05.2024%20\(1\).pdf](http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/Anhel_CIPE_23.05.2024%20(1).pdf) (дата звернення: 14.11.2024).

43. Програма Горизнт Європа URL: <https://horizon-europe.org.ua/uk/about-he/he-programme/> (дата звернення 20.11.2024).

44. Проєкт USAID "Економічна підтримка України". Проєкт USAID Економічна підтримка України. URL: <https://era-ukraine.org.ua/> (дата звернення: 28.11.2024).

45. Разом вистоїмо Voice. Разом вистоїмо. Як ЄС посилює підтримку МСП України у відповідь на війну та задля відбудови – Forbes.ua. Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії. URL: <https://forbes.ua/business/razom-vistoimo-es-posilyue-pidtrimku-msp-ukraini-u-vidpovid-na-viynu-ta-zadlya-vidbudovi-12122023-17431> (дата звернення: 29.11.2024).

46. Світовий Банк - фінансова підтримка для України URL:<https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine> (дата звернення 19.11.2024).

47. Світовий банк в Україні. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення 23.11.2024р.)

48. Тульчинська С. О., Клименко М. О. Розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. № 3 (2024): Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 3. С. 43–47. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.3.43>

49. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 30 листоп. 2023 р.

50. Цілі сталого розвитку URL:<https://sdgs.un.org/goals>

ДОДАТОК А

Автор	Визначення терміну
Р. Кантільон	Під підприємництвом розуміється виробничо-господарська діяльність особливого змісту, якій притаманні елементи ризику.
Ж.Б. Сей	Підприємницька діяльність – це поєднання, комбінування трьох класичних факторів виробництва – землі, праці, капіталу.
А. Сміт	Підприємництво в ринковій економіці є самоініційованою саморегульованою діяльністю, яка при наявності основних факторів виробництва виникає спонтанно.
А. Маршалл	Підприємницька діяльність – це поєднання, комбінування чотирьох факторів виробництва – землі, праці, капіталу, організації.
Ф. Хайек	Підприємництво передусім пов'язане з особистою свободою, яка дає людині можливість раціонально розпоряджатися своїми здібностями, знаннями, інформацією та доходами. Сутність підприємництва – це пошук та вивчення нових можливостей, характеристика поведінки, а не вид діяльності.
Р. Хізрич, М. Пітерс	<p>Це процес створення чогось нового, що має вартість.</p> <p>Підприємець – це людина, яка витрачає на це весь необхідний час та сили, бере на себе весь фінансовий, психологічний та соціальний ризик, отримуючи у нагороду гроші та задоволення досягнутим.</p>

Продовження ДОДАТКА А

Кемпбелл Р. Макконнелл, Стенлі Л. Брю	<p>Розкривають значення терміну підприємництво через чотири функції підприємця:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підприємець бере на себе ініціативу поєднання ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва товару або послуги; 2. Підприємець бере на себе трудне завдання прийняття основних рішень в процесі ведення бізнеса; 3. Підприємець – це новатор, особа, яка намагається вводити в оборот на комерційній основі нові продукти, нові виробничі технології або навіть нові форми організації бізнеса; 4. Підприємець – це людина, яка ризикує
П. Самуельсон	<p>Підприємництво пов'язане з новаторством, а сам підприємець є сміливою людиною з оригінальним мисленням, яка добивається успішного впровадження нових ідей.</p>
П. Друкер	<p>Підприємництво – це конкретна діяльність, змістом якої є нововведення у всіх сферах, у тому числі в управлінні.</p>
Р. Барр	<p>Підприємництву властива не тільки творча, пошукова функція, яка пов'язана з рівнем економічної свободи суб'єктів підприємницької діяльності, але й організаторська, яка виявляється в прийнятті підприємцем самостійного рішення про організацію власної справи, в її диверсифікації, у впровадженні внутрішнього підприємництва.</p>